

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ondřej Kálal

**KRIMINALISTICKÉ UČENÍ O OBĚTI
TRESTNÉHO ČINU –
KRIMINALISTICKÁ VIKTIMOLOGIE**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Katedra trestního práva

13.8. 2009

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze, 13.8. 2009

Ondřej Kálal

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za cenné rady a připomínky při zpracování této práce, jeho ochotu a trpělivost.

OBSAH

Úvod.....	6
OBEČNÁ ČÁST	
1. Pojem viktologie a kriminalistické viktologie.....	8
2. Historický exkurz.....	9
3. Základní pojmy kriminalistické viktologie.....	10
3.1. Oběť.....	10
3.1.1. Typologie oběti.....	11
3.2. Viktimita (Viktinnost).....	14
3.2.1. Viktimogení faktory.....	14
3.2.2. Viktimogení situace.....	15
3.2.3. Viktimogení lokality.....	15
3.3. Viktimizace.....	16
3.3.1. Újma.....	16
3.3.2. Primární viktimizace.....	17
3.3.3. Sekundární viktimizace.....	19
3.3.4. Reviktimizace.....	22
4. Viktimologické výzkumy.....	24
5. Pomoc obětem trestných činů.....	25
6. Právní postavení oběti trestného činu.....	27
ZVLÁŠTNÍ ČÁST	
7. Vztah mezi obětí a pachatelem.....	30
7.1. Vztah mezi obětí a pachatelem u majetkových deliktů.....	31
7.2. Vztah mezi obětí a pachatelem u násilných deliktů.....	34
7.3. Vztah mezi obětí a pachatelem u sexuálních deliktů.....	37
8. Podíl oběti na vzniku stop.....	40
8.1. Podíl oběti na vzniku stop u majetkových deliktů.....	40
8.2. Podíl oběti na vzniku stop u násilných a sexuálních deliktů.....	42
9. Podíl oběti na oznamování trestného činu.....	44
9.1. Podíl oběti na oznamování trestného činu u majetkových deliktů.....	45

9.2. Podíl oběti na oznamování trestného činu u násilných deliktů.....	46
9.3. Podíl oběti na oznamování trestného činu u sexuálních deliktů.....	47
10. Podíl oběti na vyšetřování.....	47
10.1. Podíl oběti na vyšetřování u majetkových deliktů.....	49
10.2. Podíl oběti na vyšetřování u násilných deliktů.....	50
10.3. Podíl oběti na vyšetřování u sexuálních deliktů.....	52
11. Problematika nepřeživší oběti.....	52
Závěr.....	55
Přílohy.....	57
Seznam použité literatury.....	61
English title, Key words, Summary	64

Úvod

Klíčovým pojmem předkládané práce je oběť trestného činu, přičemž na tuto je nahlíženo především z kriminalisticky relevantního pohledu. Již skutečnost, že takový náhled je vůbec předmětem diplomové práce, je pozitivním posunem ve vnímání oběti jako takové a zároveň jejího postavení v trestním řízení. Pro kriminalisty byla dříve zcela jednoznačně stěžejní postavou osoba pachatele, nikoli oběti. Odraz takového pojetí je možné spatřovat i v odborné literatuře, kde oběti trestného činu bývá věnován podstatně menší prostor, než je tomu u pachatele. Vzrůstající zájem o oběti, který lze pozorovat od 50. let 20. století, dal vzniknout oboru viktimologie. Tento zájem, prvotně motivovaný snahou obětem především pomoci ve složité situaci, do které se díky trestnému činu dostaly, se následně rozšířil i do oblasti, kde je oběť vnímána jako jedinečný prostředek pomáhající kriminalistům při objasňování trestných činů. Zde pak mluvíme o kriminalistické viktimologii.

Vzhledem k tomu, že disciplína kriminalistické viktimologie je poměrně novou záležitostí a nachází se ve fázi vlastního konstituování, není v literatuře nijak celistvě zpracována. Jejím jednotlivým aspektům se věnují pasáže v publikacích kriminologických a kriminalistických a dále pak jednotlivé články v odborných časopisech. I z toho důvodu nebylo zcela jednoduché rozhodnout, co by měla tato práce přesně obsahovat. Nakonec je rozdělena na obecnou a zvláštní část. Obecná část má za cíl uvést čtenáře do problematiky viktimologie v její obecnější rovině a část zvláštní, která se zabývá jednotlivými kriminalisticky podstatnými momenty spjatými s oběťmi trestných činů. Jak v části obecné, tak i zvláštní je text doplněn konkrétními příklady z praxe, které názornou a snad i zajímavou formou přispívají k lepšímu pochopení obecných tezí a také poznání přínosu oboru viktimologie pro každodenní kriminalistickou práci. Ve zvláštní části je ke každé kapitole přiřazeno několik podkapitol, věnujících se specifickým skupinám trestných činů, konkrétně majetkovým, násilným a sexuálním deliktům, neboť tyto jsou z hlediska kriminalistické viktimologie patrně nejvýznamnější. Z jejich charakteru plynou určitá specifika, kterým bylo vhodné věnovat pozornost.

Předkládaná práce by měla dát základní obraz o disciplíně kriminalistické viktimologie. V daném rozsahu nelze samozřejmě postihnout zcela všechny souvislosti a některá témata by zasloužila detailnější zpracování. Kriminalistická viktimologie je

každopádně disciplínou nejen zajímavou, ale především důležitou a velmi dobře využitelnou v praxi. Jistě je třeba jí i nadále věnovat zvýšenou pozornost a přispívat k jejímu dalšímu rozvoji. Stejně tak jako kriminalita samotná budou se přirozeně stále objevovat i oběti trestných činů a je tedy zcela na místě, zabývat se jimi v maximální možné míře a učit se využít jejich potenciálu k odhalování pachatelů trestné činnosti a jejich spravedlivému potrestání, což je v zájmu nejen společnosti jako celku, ale i obětí samotných. Z vlastních pracovních zkušeností získaných u Městského soudu v Praze mohu říct, že v některých případech není situace obětí zrovna ideální. Na druhou stranu je však patrná snaha o zvyšování šetrného přístupu k obětem a předcházení jejich sekundární viktimizace ze strany orgánů činných v trestním řízení.

OBEČNÁ ČÁST

1. Pojem viktimologie a kriminalistické viktimologie

Viktimologie (latinsky *victima* - oběť) je vědní obor zabývající se obětí a jejími biosociálními a psychologickými charakteristikami, procesy viktimizace, vztahy mezi obětí a pachatelem, rolí oběti v průběhu vyšetřování a soudního projednávání trestného činu, pomocí oběti a v neposlední řadě i prevencí viktimizace.¹

Kriminalistická viktimologie je vědní obor zabývající se o oběť jako o zdroj informací o trestném činu pro účely včasného objasnění zločinu a odhalení i usvědčení jeho pachatele.

Vztah viktimologie, která je v posledních letech chápána jako specifická součást kriminologie a kriminalistické viktimologie, lze zjednodušeně popsat na příkladu vztahu právě mezi kriminologií a kriminalistikou. Obě disciplíny se sice částečně překrývají, nicméně kriminologii můžeme označit jako obecnější a kriminalistiku pak jako disciplínu, která zkoumá podobné objekty, avšak ze svého specifického a konkrétnějšího hlediska.

Lze vytyčit několik hlavních jevů, které tvoří předmět viktimologie a v určitých případech i předmět kriminalistické viktimologie.

- Osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti).
- Vztahy mezi obětí a pachatelem.
- Proces viktimizace, zejména role oběti v něm.
- Role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci.
- Pomoc oběti a způsoby jejího odškodnění a rehabilitace.
- Ochrana občanů před viktimizací.²

Viktimologie bývá dělena na dvě základní roviny a z toho plynoucí pojetí oboru. Jedná se o viktimologii v užším a širším smyslu. Pomyslné dělítko zde představuje rozdílné vnímání

---

¹ KUČTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s.568

² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004 s.452

pojmu oběti. Rozsah záběru viktimologie v širším pojetí by neměl být omezen pouze na oběti trestné činnosti, jako je tomu u užšího pojetí, ale měl by obsahovat všechny případy utrpení, ať už byly způsobeny čímkoli (například katastrofické události apod.). Omezení tohoto rozsahu pak plynou z praktických důvodů pro jednotlivé dílčí problémy s viktimologií spjatými.³ Tím se dostáváme k užšímu pojetí viktimologie. Jedno takové zúžení se týká právě kriminalistické viktimologie, kde toto logicky vyplývá přímo z jejího zaměření. Pro kriminalistickou viktimologii je oběť důležitá především jako zdroj důkazní informace. Je možné uvést několik základních viktimologických aspektů, které jsou z kriminalistického hlediska nejpodstatnější. Je to podíl oběti na vzniku predeliktní situace, vztah mezi obětí a pachatelem, podíl oběti na vzniku stop a podíl oběti při oznamování a vyšetřování trestného činu.

Pro účely této práce budu vycházet z užšího pojetí viktimologie a jelikož se kriminalistická viktimologie opírá o obecné viktimologické poznatky, bude v obecné části práce zmiňována především viktimologie na obecné úrovni, avšak ve zmíněném užším kriminalisticky relevantním pojetí.

2. Historický exkurz

Kriminalistické učení o obětech trestných činů je bezesporu součástí viktimologie jako celku, avšak je částí relativně novou a proces konstituování tohoto oboru není dosud ukončen. Ani samotná viktimologie není disciplínou nijak starou a její počátky spadají do 50. let minulého století. Poprvé použil v odborné literatuře termínu viktimologie americký psychiatr Frederic Wertham⁴. Za zakladatele viktimologie je považován všeobecně uznávaný badatel na poli viktimologického výzkumu Hans von Hentig⁵, který se zaměřil na studium a popis charakteristik obětí trestných činů s cílem vytvořit jejich vědecky podloženou trestně-politicky smysluplnou typologii. Na rozvoji a upevňování pozice vznikajícího oboru se pak podílela řada významných osobností jako byl např. Benjamin Mendelsohn, Marlene Zouny, John P.J. Dussich, Zvonimir Paul Šeparović, Irene Melup a mnoho dalších⁶. Postupem času se

---

³ GARKAVE, S., Revisiting the Scope of Victimology – How Broad Discipline Should it be? In: International Review of Victimology, Vol. 11, 2004, s. 275-294

⁴ WERTHAM, F., The show of violence. New York: Vintage, 1949

⁵ HENTIG, VON H., The Criminal and his Victim. New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948

⁶ <http://www.worldsocietyofvictimology.org/honours.html>

viktimologie snažila etablovat jako samostatný vědní obor. Roku 1973 byl Izraelem Drapkinem zorganizován první mezinárodní viktimologický kongres, vznikla „Světová asociace pro viktimologii“ s řadou národních odnoží⁷ a zájem odborníků odráží též množství publikované literatury či výzkumů v dané oblasti. Vycházejí též odborné časopisy a to jak na mezinárodní, tak i národní úrovni (například International Review of Victimology, Zpravodaj BKB).

Objevila se taktéž tzv. kritická viktimologie⁸, jejíž představitelé tvrdili, že:

- viktimologie šíří strach z kriminality a tím vlastně podporuje bezpečnostní průmysl,
- viktimologie podporuje konzervativní politiku v duchu „law and order“ a podněcuje myšlenky tvrdého trestání pachatelů,
- přenáší vinu za zločin na oběť.

Námítky kritických viktimologů však neobstály, byly vzhledem k obsahu viktimologie neudržitelné. Viktimologie se jako vědecký obor distancuje od zaujímání politických stanovisek vůči pachateli či oběti. Současná viktimologie se odborně koncentruje na obnovu (restaurování) či opětovné narovnání stavu, který byl zločinem narušen.⁹

3. Základní pojmy kriminalistické viktimologie

3.1 Oběť

Pro kriminalistické účely je pojem oběti vymezen poměrně úzce. Obětí se rozumí konkrétní fyzická osoba, která v souvislosti se spácháním trestného utrpěla újmu na životě, zdraví, majetku, cti nebo jiných subjektivních právech. Vyskytují se samozřejmě i trestné činy (trestné činy proti životnímu prostředí, teroristické útoky apod.), kde obětí není jedinec, ale celý kolektiv jedinců, jako např. stát, právnické osoby či organizace. Těmito se může zabývat viktimologie z hlediska kriminologického, pro kriminalistiku je jejich význam ovšem

---

⁷ Více na : <http://www.worldsocietyofvictimology.org>

⁸ KAISER, G., JEHLER, J., M.: Kriminologische Opferforschung. Heidelberg: Kriminalistik Verlag 1994

⁹ ČÍRTKOVÁ, L., Forezní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004, s. 342

minimální. Spíše psychologického rázu je pak dělení na přímé (primární) a nepřímé (sekundární) oběti. Přímé jsou chápány tak jak byla oběť vymezena výše pro kriminalistické účely, společně s případnými pozůstalými (pokud by oběť přišla o život) a za nepřímé oběti jsou považováni další blízké osoby poškozeného.

3.1.1. Typologie obětí

Na základě empirických výzkumů jsou již tradičně vytvářena klasifikační schémata (typologie) obětí trestných činů, která mohou být velmi nápomocna při zkoumání, prevenci nebo následné pomoci obětem trestných činů. Mezi nejpoužívanější typologie patří:

- typologie obětí podle zažitého trestného činu
- typologie obětí podle reakce na trestný čin
- typologie obětí podle interakce „oběť – pachatel“ v době kolem spáchání trestného činu¹⁰

Posledně jmenovaná typologie patří mezi nejznámější a také zřejmě kriminalisticky nejvýznamnější. Jejím autorem je E.A. Fattah a rozlišuje pět základních typů obětí.

1. Zúčastňující se oběť – pachatel a oběť se většinou znají a před kriminálním činem dochází k jejich interakci, která tento čin významně ovlivňuje.

Příklad:

Ve společné domácnosti žili manželé Martin S., Simona S. a jejich přítel Daniel C.. Po hádce, kdy Martin S. řekl, že se chce s manželkou nechat rozvést, protože ho nepodporuje v tom, aby se Daniel C. odstěhoval, se Simona S. a Daniel C., kteří byli v mileneckém poměru, rozhodli Martina S. odstranit. Pomocí léků a šťávy z jedovatých hub ho posléze otrávil a přivodili mu tak smrt.¹¹

2. Nezúčastňující se oběť – chybí zde vztahová vazba i předchozí interakce mezi pachatelem a obětí. Oběť až do momentu samotného útoku nemůže vnímat vlastní potenciální ohrožení.

---

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004, s.431

¹¹ PROTIVÍNSKÝ, M., Duo zamilovaných vrahů. In: Kriminalistický sborník, č.1, 1999, s. 16-19

Příklad:

*Manželé Božena a František L. byli cestou z lesa, odkud si vezli na kárce klestí, zastřeleni bez zřejmého motivu pro ně neznámým pachatelem Viktorem Kalivodou, v médiích označovaném jako „lesní vrah“.*¹²

3. Provokující oběť – již z označení tohoto typu oběti plyne, že způsob její interakce s pachatelem měla podíl na spáchaném činu. Provokativní jednání může, ale nemusí být dáno konkrétní situací. U těchto obětí lze mnohdy nalézt osobnostní a behaviorální viktimogení faktory.

Příklad:

*Karel O., povoláním psychoterapeut, pozval na kávu k sobě domů Albínu P., která s ním chtěla řešit finanční nesrovnalosti. Spor, kdy Albína P. vymáhala po Karlu O. částku 30 000 Kč, se vyhrotil v ostrou hádku. Albína P. začala na Karla O křičet a urážet jej. Také vyhrožovala, že do věci zatáhne jeho manželku a další lidi. Na schodišti dále křičela, že ho dá k soudu a připojila další urážky. Karel O. ji následně v afektu chytil za krk, což nakonec vedlo ke smrtelnému poranění Albíny P.*¹³

4. Latentní oběť – vyskytuje se u trestných činů s vysokou latencí, jako je například sexuální, psychické či fyzické násilí v rodinách. U těchto obětí je zpravidla možné indikovat většinu kriminogenních faktorů a jejich odhalování, spojené s případnou pomocí, by mělo být cílem nejen viktologie, ale i ostatních zainteresovaných oborů.

Příklad:

Absolvent vysoké školy Tomáš společně se svým bratrem byli v dětství a v dospívání konfrontováni s násilným chováním svého invalidního otce vůči jejich matce, jenž naplňovalo znaky trestné činnosti, která však nebyla nikdy

---

¹² ČURDA, J., STRAUS, J., Kauza Kalivoda – lesní vrah. In: Kriminologický sborník, č.4, 2007, s. 22-31

¹³ MATOUŠEK, V., „Psychoterapeut“ In: Kriminologický sborník, č.2, 1999, s. 18-21

oznámena. Oba bratři trpí dlouhodobými psychickými potížemi, přičemž i viktimizace matky je zřejmá.¹⁴

5. Nepravá oběť – do této kategorie může spadat poměrně široké spektrum obětí, přičemž i jednotliví autoři mohou zmíněné spektrum pojímat v různé šíři. Obecně řečeno zde můžeme nalézt tři typy obětí. Jednak je to oběť, která se do své role dostala náhodně, nedopatřením, shodou nešťastných okolností, dále pak oběť, která byla postižena útokem směřujícím původně jiným směrem a konečně oběť, jenž ve skutečnosti pravou obětí není, ale je pouze přesvědčená o opak.

Příklady:

1. Shoda okolností

Dvojice pachatelů (Biederman a Pavlíček) ve snaze získat peníze, přepadli náhodně vybranou benzínovou pumpu. Jeden z pachatelů, v úleku a mylném dojmu, že se chce jinak spolupracující pumař Z.L. bránit, střelil tohoto do hlavy a způsobil mu tím smrt.¹⁵

2. Omyl

Pachatelé Kuna a Černý se rozhodli odstranit matku zmíněného Kuny tím, že jí pošlou poštou balíček s nástražným výbušným systémem, který ji až balíček otevře usmrtí. To se jim skutečně podařilo, avšak okamžiku exploze byl v místnosti přítomen ještě další muž, který utrpěl tímto útokem zranění.¹⁶

3. Oběť smyšlená

Vdova se stala obětí pronásledování svého souseda, jenž bylo motivováno jeho zájmem o ni. Po odmítnutí podal stížnost na smyšlené porušování sousedských vztahů. Projednávání přestupku vnímal jako dobrou příležitost se s vdovou setkat.¹⁷

---

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007 s. 192

¹⁵ VALERIÁN, L., Apollo. In: Kriminalistický sborník, č.1, 2001, s. 14-15

¹⁶ MALÝ, K., Orlík. In: Kriminalistický sborník, č.4, 1998, s. 2-13

¹⁷ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007 s. 192

3.2. Viktimita (Viktimnost)

Viktimita je dalším důležitým pojmem v oblasti viktimologie a úzce souvisí s pojmem oběti. Vyjadřuje stupeň pravděpodobného rizika, že se jednotlivec nebo určitá sociální skupina stane obětí trestného činu. Jinými slovy se dá také říci, že viktimnost je disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.¹⁸ Četné viktimologické empirické průzkumy prokázaly, že existuje souvislost mezi viktimností a biosociálními a psychickými charakteristikami oběti. Tyto charakteristiky jsou dále podrobněji rozebrány pod hlavičkou viktimogenních faktorů.

3.2.1. Viktimogenní faktory

Mezi nejzákladnější viktimogenní faktory patří:

- věk oběti – mladší jedinci se vzhledem ke svému relativně méně opatrnému chování stávají častěji než jiné věkové kategorie obětmi především násilné kriminality.
- profese oběti – je samozřejmé, že výkon některých profesí, je podstatně rizikovější a nese s sebou větší viktimogenní potenciál, než výkon profesí jiných. Kuchařka v mateřské škole dozajista není vystavena takovému potenciálnímu nebezpečí jako například pracovník bezpečnostní agentury.
- sociální charakteristika oběti – příslušnost k různým sociálním minoritám (náboženské, etnické), které jsou často většinovou společností více či méně neakceptované, přináší také vyšší míru viktimnosti. Další ohroženou skupinou jsou jedinci, kteří se pohybují v prostředí kriminalitě blízkém, nebo se dokonce na kriminalitě sami podílejí. Zvýšenou náchylnost určitých skupin obyvatel stát se obětí dokládají též výsledky viktimologického výzkumu provedeného mezi bezdomovci ve Velké Británii, ze kterého například vyplývá že 67% respondentů se stalo obětí krádeže a 52% obětí násilného trestného činu¹⁹.

---

¹⁸ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004 s.452

¹⁹ NEWBURN, T., ROCK, P., Urban Homelessness, Crime and Victimization in England. In: International Review of Victimology. Vol.13, 2006, s. 121-156

- somaticky a psychicky handicapované oběti – fyzická i psychická odlišnost těchto jedinců přitahuje pozornost okolí a to zvyšuje jejich viktimogení potenciál. Dalším faktorem může být skutečnost, že se díky svému zdravotně podmíněnému stavu (např. stavy nepřičetnosti) mohou častěji dostat do konfliktních situací.

Míru viktimnosti každého jedince, bez ohledu na příslušnost ke skupině, také ovlivňuje jeho osobnostní a behaviorální charakteristika. Určité povahové rysy (vznehlivost, agresivita, lehkomyšlnost) a vzorce chování (vyhledávání sporů, navštěvování viktimogeních lokalit) se mohou na zvyšování míry viktimnosti podílet výraznou měrou.

Z výše uvedeného je zřejmé, že každý jedinec má různou míru viktimnosti. Ta se mnohdy v literatuře matematicky vyjadřuje pomocí tzv. indexu viktimnosti, který uvádí počet obětí na 10 000 příslušníků určité sociální skupiny za určité časové období, obvykle jeden rok. Např. v ČR se v minulých letech stalo ročně přibližně 200 vražd, Index viktimnosti ve vztahu k veškerému obyvatelstvu je 0,2. Ve skupině mužských homosexuálů je 1,0, tedy 5x vyšší.²⁰

3.2.2. Viktimogení situace

Viktimogeními situacemi míníme takové situace, které svou časovou a místní určeností zvyšují riziko ohrožení jednotlivce (typickým příkladem je noční návrat osamocené ženy domů skrz neosvětlený park). Těmto situacím lze částečně předcházet uvědomělým chováním, jenž může případné riziko snížit (tzv. viktimologická prevence). Návody či příručky takového chování jsou v poslední době poměrně často medializovány, což by mělo vést k vyšší informovanosti občanů a následnému snížení počtu kriminálních činů, které lze takto ovlivnit (krádeže, znásilnění apod.).

3.2.3. Viktimogení lokality

Za viktimogení lokality se označují lokality, které svou charakteristikou přispívají k vyšší míře kriminality. Typicky to mohou být například oblasti, kde žijí sociálně slabší skupiny obyvatel, kde ještě přistupuje často vysoká míra nezaměstnanosti, dále prostředí

---

²⁰ ŘEHOŘ, J., Základy kriminologie. České Budějovice 2007

neprovázané osobními vazbami - anonymní prostředí, nebo i lokality, které jsou v pravidelných časových intervalech opuštěné (např. dnes tolik populární „vilová městečka“ na okrajích velkoměst). Problematikou viktimogeních lokalit se zabývají obory v odborné literatuře označované jako kriminální geografie a kriminální ekologie²¹. Tzv. „strach ze zločinu“ (Fear of Crime) neoddiskutovatelně snižuje kvalitu života. Empirické výzkumy ukazují, že tento strach, zejména pak v některých lokalitách, je velmi častým jevem a bývá obyvateli uváděn jako jeden z největších problémů.

Kriminologické analýzy jasně potvrzují, že organismus města má na kriminalitu vliv. To ostatně logicky vyplývá ze zvýšené koncentrace obyvatelstva. Je jasné, že váha faktoru prostředí je menší ve srovnání s faktory psychologickými a sociologickými. Přesto je možné promyšlenou tvorbou prostředí kriminalitu účinně snižovat. Zahraniční příklady a zkušenosti (USA, Kanada, Velká Británie a další) s úspěšně realizovanými změnami architektonického a urbanistického prostředí o tom přesvědčují²².

3.3. Viktimizace

3.3.1. Újma

Ještě před částí zabývající se přímo viktimizací je třeba krátce shrnout pojem újmy. Újmou se rozumí objektivně vzniklé poškození (zhoršení stavu) oběti vyvolané trestným činem. Nezáleží na tom, zda oběť sama subjektivně pociťuje tento nevýhodný následek či nikoliv a jak se sama staví k činu a pachateli. Rozhodující je tedy objektivní, obecně společensky akceptované hledisko újmy, nikoli subjektivní náhled oběti. (kriminalistika) Újmu lze klasifikovat z několika hledisek.

Podle své předmětné povahy může jít o újmu na životě, na zdraví, na majetku, na psychice, na cti nebo jiných nemateriálních statcích. Psychické trauma je pro oběť mnohdy mnohem trýznivější než třeba majetková škoda nebo újma na zdraví. Závažné je také poškození sociálního postavení oběti.

---

²¹ ČÍRTKOVÁ, L., Forezní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004

²² SCHMEIDER, K., Vytváří určité prostředí města, městské čtvrti či ulice predispozice ke kriminálnímu jednání? In: Kriminalistika, č.1, 2001, s. 23-31

Dále je zde hledisko časové, kdy se některé újmy mohou projevit okamžitě po trestném činu a jiné až po dlouhé době. Újmy také můžeme rozdělit podle délky jejich trvání (krátkodobé, dlouhodobé, celoživotní).

Důležité je hledisko napravitelnosti újmy. Majetkové škody se dají poměrně snadno odstranit, jiné druhy škod však mohou být nezvratné a neodstranitelné nebo mohou dokonce narůstat.

Z hlediska bezprostřednosti se rozlišuje újma primární, mající přímou souvislost s trestným jednáním pachatele, a újma sekundární, vznikající až v návaznosti na již předtím ukončený trestný čin. Procesy, které tyto újmy způsobují, se označují jako primární a sekundární viktimizace²³.

3.3.2. Primární viktimizace

Viktimizace bývá označována jako proces, v jehož rámci se z potenciální oběti stává oběť reálná. Tento proces zahrnuje všechny roviny deliktu : vztah pachatele a oběti, chování oběti a míru viktimnosti vyjadřující zde konkrétní konstelaci výše popsaných faktorů.²⁴ Viktimizace má několik dílčích fází, přičemž samotný útok je pouze jakýmsi spouštěcím mechanismem celé řady souvisejících událostí.

Primární viktimizace vyjadřuje újmu způsobenou oběti v bezprostřední souvislosti s trestným činem, přímo pachatelovým jednáním. Tato újma se označuje jako újma primární, nebo také primární rána. Zásadně lze primární újmy dělit do tří kategorií.

- Fyzická újma – narušení fyzické integrity počínaje lehčími zraněními a konče těžkým ublížením na zdraví či usmrcením.

---

²³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004

²⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s.565

Příklad:

Monika N., vracející se v nočních hodinách ze zábavy, byla přepadena neznámým mužem, který ji udeřil tyčí do paže, později ji udeřil prudce pěstí do nosu až začala krváčet a nakonec ji znásilnil pod pohrůžkou dalšího násilí.²⁵

- Majetková újma – poškození či ztráta majetku, ale též ušlý zisk a náklady na léčení.

Příklad:

Pracovnice pošty Jana S. přijímala (mimo jiné) od vkladatelky z obce Tis u Chotěboře hotovost, která měla být vložena na její vkladní knížku. V knížce tento vklad vyznačila, nicméně následný převod fakticky neprovedla a hotovost používala pro vlastní potřebu.²⁶

- Psychická újma – je těžko objektivně postižitelná, protože se odvíjí od prožívání oběti a souvisí s jejím osobnostním založením, neboli individualitou. Může být značně ničivá a obtížně odstranitelná a může mít rozmanitou podobu (např. nespavost, úzkostné stavy, fobie, plačtivé stavy, snížená pracovní výkonnost apod.). Není výjimkou, že se u těžce postižené oběti rozvine tzv. posttraumatická stresová porucha (PTSP), vznikající jako reakce na extrémně stresující prožitek. Emocionální rány nefungují vždy podle jednoduchých racionálních hledisek. Hlubokou (psychickou) újmu registrujeme běžně i v případech, kdy oběť neutrpěla tělesná zranění ani finanční ztráty.²⁷

Příklad:

Jaromír S., voják české vojenské jednotky UNPROFOR v bývalé Jugoslávii, nutil své podřízené k osobním úsluhám, omezoval je na právech a svévolně ztěžoval výkon jejich služby, přičemž používal pohrůžky násilím i pohrůžky použití zbraně a dále urážel podřízené v době kdy on i poškození

---

²⁵ PŠENIČKOVÁ, H., Nebezpečný „rekordman“. In: Kriminalistický sborník, č.2, 1999, s. 8-11

²⁶ PFEFFER, J., Dokonale zneužitá důvěra. In: Kriminalistický sborník, č.3, 1999, s. 19-21

²⁷ ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004

vykonávali službu. Například v noci vzbudil spícího desátníka Martina Š., v době jeho osobního volna jej stáhl z postele a donutil jej jít jen ve spodním prádle do jídelny, kde ho nutil pít s ním vodku.²⁸ Následné desátníkovy pocity ponížení a ztráty důstojnosti vedly k jeho psychickým obtížím, které značně komplikovaly jeho vojenskou službu.

3.3.3. Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace vzniká s časovým odstupem po dokonání deliktu jako jeho zprostředkovaný následek²⁹. Zdrojem může být samotný pachatel (např. zastrašuje oběť, aby trestný čin neoznámila či nesevďčila v jeho neprospěch), nebo to může být sociální okolí oběti, které svou nevhodnou reakcí situaci zhoršuje. Jde jednak o širší okolí (nešetřné mediální zveřejňování kauzy), ale také o nejbližší okolí oběti (rodina, přátelé), které je schopno nevhodným chováním oběť dále emocionálně zraňovat. Dalším zdrojem a nikoli nejméně závažným, spíše naopak, jsou orgány činné v trestním řízení (např. policejní orgány) a další subjekty na řízení zúčastněné (např. znalci, obhájci). Přístup těchto orgánů by měl být nanejvýš ohleduplný a citlivý. Opak je bohužel často pravdou a oběť se tak těžko vyhne dalšímu poškozování. K hrubým chybám dochází již při prvním kontaktu s obětí (např. při oznamování trestného činu). To bývá kritickým momentem, který často určuje, jak bude oběť zvládat další situace. K chybám dochází ale i následně při průběhu vyšetřování a v řízení před soudem. Je nepřijatelné, aby státní orgány způsobovaly sekundární viktimizaci a proto je třeba této problematice věnovat zvýšenou pozornost. Podle statistik Bílého kruhu bezpečí (BKB) zhruba 99% až 100% obětí sexuálního násilí, které vyhledají pomoc viktimologické poradny, si stěžuje na jevy sekundární viktimizace ze strany policie, soudů, ale také znalců. Obavy ze sekundární viktimizace jsou dokonce hlavním motivem pro neoznámení trestného činu v případech znásilnění.³⁰

---

²⁸ HÁDEK, M., Devět dnů, deset skutků, šest trestných činů. In: Kriminalistický sborník, č.4, 1999, s. 16-18

²⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2.přepřacované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 606

³⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Procedurální neférovost (sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí). In: Zpravodaj BKB roč. 11, č.3 2002

Zdroje sekundární viktimizace podle oběti znásilnění³¹

Zdroje	% obětí
Znalci (zejména psychologové a psychiatři, též gynekologové)	70%
Orgány činné v trestním řízení	30%
Rodina, známí	20%

Některé oběti jsou viktimizovány více zdroji.

V rámci sekundární viktimizace dochází k druhotnému zraňování oběti, k tzv. sekundárním ranám, které jsou sice výlučně psychologického rázu, nicméně k vykreslení obrazu o sekundární viktimizaci a jejímu pochopení, což je základ pro případné snahy o zlepšování situace oběti, je důležité tyto zmínit. Sekundární rány mohou zraňovat oběť krutějším způsobem než rány primární a jsou obvykle tvořeny následující trojicí pocitů.

- Pocit nespravedlnosti – pramení především z průběhu vyšetřování a soudního projednávání, kdy se mnoho věcí může jevit oběti jako „nespravedlivost“. To lze částečně napravit jejím kvalitním informováním o aktuální situaci či zákoně limitovaných možnostech orgánů na procesu se podílejících. Typickými problémy jsou např. zájem o oběť výhradně jako zdroj informací bez jakékoli empatie, nebo protahování soudního jednání, případně nízké tresty pro pachatele (dle názoru oběti). Nadbytečné zraňování oběti během procedur souvisejících s trestným činem označil L. Luhmann jako jevy procedurální neférovosti.²⁴
- Pocit nedůstojnosti – spolu s pocitem ponížení jsou velmi častým důsledkem trestných činů. Obzvláště silné prožívání těchto negativních emocí se typicky vyskytuje u obětí sexuálních a násilných deliktů, protože případná medializace³² či opakované prožívání události při řízení jsou velmi bolestivé. Ke ztrátě lidské důstojnosti také přispívá nevhodná reakce blízkého okolí.

³¹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007

³² Viz. příloha č.3

- Pocit izolace – přináší především postoj, respektive jeho změna, ostatních jedinců k oběti. K tomu dochází bohužel často, což potvrzují i empirické průzkumy. Okolí se snaží vyhybat kontaktu s obětí, ztrácí se přirozenost a spontánní chování. Obvyklým důvodem je i to, že okolí neví, jak se k oběti chovat. Postižený jedinec toto velmi citlivě vnímá a trpí pak pocity izolace a osamění.

Některé skupiny obyvatel jsou z různých příčin k sekundární viktimizaci náchylnější. Příkladem může být skupina dětských obětí, kde k faktorům vyskytujících se u dospělých jedinců, přistupují i faktory další – slabší postavení ve společnosti, nedostatečná schopnost úplného pochopení primárně viktimizující události, strach z autorit (policisté) či rozdílné vnímání času.³³ Sekundární zraňování může vést u dětských obětí ke zvlášť neblahým následkům, které si mohou nést celý život. I přes zvýhodněné postavení v řízeních s trestným činem spojených³⁴ je třeba dbát při kontaktu s dětmi i jinak znevýhodněnými oběťmi nejvyšší opatrnosti a ohleduplnosti. To nevyžaduje od zúčastněných jen dobré odborné znalosti a odbornou zkušenosti, ale také „lidský“ a empatický přístup. K takovému jednání přispívají též odborná školení, jež organizuje například Bílý kruh bezpečí ve spolupráci s jednotlivými policejními odděleními i jinými orgány.

Společným jmenovatelem u sekundární viktimizace je nezáměr o potřeby oběti a ochranu její důstojnosti. Jestliže při nahlížení na pachatele platí presumpce nevinny, pak pro zacházení a komunikaci s obětí by měla platit presumpce dobrých mravů a dobrého jména.³⁵ Odborná viktimologická literatura vypracovala na tomto poli celou řadu příruček a doporučení, jež mohou sekundární viktimizaci eliminovat, nebo alespoň snižovat její negativní dopad na oběti trestných činů.³⁶ Některé konkrétní případy sekundární viktimizace budou rozvedeny na kasuistických příkladech ve zvláštní části této práce.

³³ BEN-ARIEH, A., VINDMAN, V., Secondary Victimization of Children in Izrael and the Child's Perspective. In: International Review of Victimology. Vol. 14, 2007, s. 321-336

³⁴ Viz. Zákon 218/2003 Sb. a §102 trestního řádu

³⁵ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007

³⁶ Viz. příloha č.2

3.4. Reviktimizace

Reviktimizace, neboli opakovaná viktimizace, je velmi zajímavým a také kontroverzním fenoménem, který určitě stojí za bližší zmínku. Dle názvu by se mohlo zdát, že pojednání o reviktimizaci by mělo spadat až do další části textu, kde se bude mluvit o viktimizaci a újmách způsobených obětí, avšak hlavním hlediskem problematiky mnohočetných obětí (reviktimizace) je fakt, že zásadně zvyšuje viktimnost postižených jedinců. G. Laycocková ve své nepublikované přednášce v Dublinu na konferenci Evropského fóra služeb obětí (2003) uvedla, že podle údajů z Velké Británie 4% obětí na sebe váže 44% trestných činů.³⁷ Takováto na první pohled téměř šokující čísla musí nutně vzbuzovat zájem a přesouvat záležitost reviktimizace do centra pozornosti odborníků. Také skeptické hlasy označující dané případy za pouhou shodu náhod již zřejmě (také pod vahou empirických průzkumů) definitivně utichají.³⁸

Opakovaná viktimizace se dělí na dvě rozdílné části.

- Reviktimizace objektů – je oblastí, kde ke škodě vlastníků daných objektů dochází k opakování trestných činů velmi často. Je to považováno spíše za pravidlo než výjimku³⁹. Tento úkaz má celkem prozaické vysvětlení, ke kterému se dá využít staré ale platné pravidlo. Pachatel se vrací na místo činu. Vede ho k tomu přitom čistě logická úvaha, že pokud čin vyšel jednou, zřejmě tomu tak bude i podruhé. Navíc ví, co může očekávat (včetně kořisti), a těží ze znalosti prostředí. Typickými druhy trestné činnosti jsou zde pak loupeže (banky, byty), krádeže vozidel nebo i vandalizmus. Riziku opakované viktimizace u objektů lze částečně předcházet vhodnými postupy po zkušenosti s prvním útokem (zabezpečovací zařízení, pořízení garážového parkování apod.).
- Reviktimizace osob – označuje skutečnost, že se určitý jedinec stane znovu obětí trestného činu. První a druhá viktimizace mohou pocházet z různých, ale i stejných druhů trestných činů. Interval mezi první (iniciální) a druhou (následnou) viktimizací nepřesáhne lhůtu půl až jednoho roku. Zvláštní význam má zřejmě problém

---

³⁷ ČÍRTKOVÁ, L., Forezní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004

³⁸ viz. příloha č. 1

³⁹ ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětím (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007 s. 192

reviktimizace u obětí násilí. Názory, že se zde jedná o jedince, kteří svou reviktimizaci zapříčiňují svými osobními dispozicemi, tzv. predestinované oběti, se po intenzivním bádání ukázaly jako liché a dnešní pohled odborníků je odlišný. Německý autor J.H. Schneider formuloval hypotézu, že riziko stát se obětí trestného činu roste s každou další viktimizací.⁴⁰ Z tohoto pohledu je pak to, že se určitá osoba stala obětí kriminálního útoku, rozhodujícím faktorem pro zvýšení pravděpodobnosti, že se stane obětí i útoku dalšího. Rozhodujícím ani nejdůležitějším činitelem tedy není typ osobnosti, nýbrž samotný fakt první viktimizace. Typickými druhy trestné činnosti, vyskytujícími se na tomto poli, jsou sexuální delikty, domácí násilí, šikana, hate crimes nebo stalking.

Vysvětlení fenoménu mnohonásobné oběti může podat koncepce kariéry oběti, která vychází z předpokladu, že pachatelé jednají racionálně a své oběti si většinou vybírají s rozmyslem tak, aby maximalizovali šanci na úspěšné provedení činu. Signály, které jedinec vysílá a jak působí na své okolí, hrají pro pachatele velkou roli při zmíněném výběru – dojem nejistoty, slabosti či zranitelnosti, který může být způsoben právě prvotní viktimizací, působí jako závažný viktimogenní faktor. Poškozená osoba se aktuálně potýká s rolí oběti (typicky pocity vlastní slabosti, pasivní vzorce chování), a tím paradoxně sama sebe zatěžuje vyšší rizikovostí. Tak může být nastartována „kariéra oběti“, kterou lze chápat jako nejzávažnější možný důsledek iniciačního trestného činu.⁴¹ Důležitá je včasná a odborná pomoc obětem, která může těmto důsledkům úspěšně předejít.

Hlavní charakteristiky reviktimizace lze shrnout do několika bodů:

1. Viktimizace je nejlepším predikátorem další viktimizace (u osob i objektů)
2. Riziko opakované viktimizace je vysoké v době těsně po činu (u osob) a v době po odstranění následků (u objektů).
3. Ochota oznámit trestný čin klesá s každou další viktimizací.
4. Důvěra v policii klesá s každou další viktimizací.
5. S každou další viktimizací roste pravděpodobnost vzniku psychických obtíží.⁴²

---

⁴⁰ SCHNEIDER, J.: Kriminologie der Sexualdelikte. Kriminalistik, 1999, č. 4 s. 233-238

⁴¹ ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004

⁴² PEMBERTON, A.: Opakovaná viktimizace: železné zákony v praxi. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, 2003, č.

4. Viktimologické výzkumy

Výzkumy obětí trestných činů jsou obrazem postupného růstu zájmu o tuto skupinu občanů a o prevenci kriminality zejména na místní úrovni. Poskytují cenné informace o skutečných trendech kriminality, o trendech oznamování trestných činů občany a jejich registrování policií.⁴³ Zdrojem výzkumů jsou především policejní statistiky, protože na rozdíl od oficiálních kriminálních statistik poskytují mnohem více viktimologicky relevantních údajů o obětech trestných činů. Je ovšem nutné počítat s tím, že v těchto statistikách není zahrnuta kriminalita nikdy neodhalená, neboli latentní. Poznatky o rozsahu a struktuře latentní kriminality i další podstatná fakta, doplňující obraz o kriminalitě, lze však získat jinými nástroji viktimologických výzkumů (např. anonymní dotazníkové šetření obětí).

Výzkumy obětí se běžně provádějí na několika úrovních:

- Místní úroveň – identifikuje problémy kriminality v určitých oblastech a na základě zjištěných informací, může být využito k účinné lokální prevenci či municipální politice.
- Národní úroveň – pro státy jako celky, tradičně ve vyspělých zemích, přičemž původ lze hledat především v USA.
- Mezinárodní úroveň – umožňuje komparaci obdobných druhů kriminality mezi jednotlivými státy a tím dává podněty pro nejlepší možná řešení daných problémů. Česká republika, společně s narůstajícím počtem dalších států, je zapojena do mezinárodního výzkumu *International Crime Victim Survey*. Je používána jednotná metodologie a výzkum je opakován každé tři roky.

Viktimologické výzkumy mají pochopitelně své zastánce i odpůrce. Je třeba objektivně uznat existenci jejich limitů. Hlavní problémy tkví v několika faktorech:

- Dotazovány jsou většinou osoby starší 15 či 16 let, takže nevypovídají o zkušenostech dětí s kriminalitou.
- Zaměřují se na oběti – jednotlivce, takže neobsahují údaje o trestné činnosti proti právnickým osobám, která dnes svým rozsahem převyšuje rozsah kriminality proti jednotlivcům.

---

⁴³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004

- Nezahrnují některé závažné trestné delikty jako je vražda, hospodářské trestné činy, organizovaný zločin a jiné.
- Nezabývají se trestnými činy, u nichž neexistuje jasná oběť (např. drogové delikty).⁴⁴
- Problém tzv. pseudoobětí, respondentů, kteří se prohlašují za oběť, ač jí nejsou, což lze těžko verifikovat.⁴⁵

I přes určité praktické problémy jsou zajisté viktimologické výzkumy přínosem a viktimologické poznatky výzkumem a statistickými analýzami získané mohou příznivě ovlivňovat vývoj v oblasti trestněprávní legislativy, zejména pak ve prospěch obětí trestných činů.

5. Pomoc obětem trestných činů

Snaha o pomoc obětem trestných činů je jedním z důležitých cílů viktimologie a mnoho poznatků a výsledků rozličných viktimologických výzkumů, lze při této snaze využít. Je jasné, že trestný čin poškozuje oběť nejen fyzicky a materiálně, ale že může způsobit vážnou psychickou újmu. Značný počet obětí kriminality potřebuje kvalifikovanou pomoc a péči na dlouhé cestě uzdravování, kterou lze psychologicky popsat jako integraci (přijetí a zpracování) traumatu, které plyne z viktimizace. Pomoc obětem musí být nejen povinností, ale i zájmem jednotlivých států, k čemuž jsou koneckonců zavázány i mezinárodními dokumenty, které se ve snaze o zlepšování postavení obětí touto otázkou zabývají.⁴⁶ Již tradičně to však není pouze stát, kdo se snaží obětem trestné činnosti pomoci. Důležitou roli zde hrají dobrovolné občanské organizace, nebo i organizace charitativní či církevní. V České Republice je asi nejznámější občanské sdružení Bílý kruh bezpečí, který již od roku 1991 intenzivně pracuje ve prospěch obětí. Poskytuje bezprostřední, bezplatnou, odbornou a diskrétní pomoc obětem v síti poraden BKB formou morální, psychologické a právní pomoci,

⁴⁴ VÁLKOVÁ, J., Jak je u nás bezpečně? In: KULÍŠKOVÁ, K., (ed.). K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Bílý kruh bezpečí, 1999

⁴⁵ MUSIL, J., Metodologické problémy výzkumu obětí trestných činů. In: KULÍŠKOVÁ, K., (ed.).

K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Bílý kruh bezpečí, 1999

⁴⁶ Například. Několik dokumentů přijatých na půdě Rady Evropy, Deklarace OSN č.40/34 z r.1985 – o základních principech spravedlnosti pro oběti trestného činu a oběti zneužití moci, Rámcové rozhodnutí EU o postavení obětí v trestním řízení a další

pořádá přednášky, semináře, kongresy a jiné akce, vyvíjí publikační činnost⁴⁷ a snaží se o vystupování v médiích zaměřené na zvýšení právní výchovy a informovanosti laické i odborné veřejnosti. Spolupracuje s národními institucemi i mezinárodními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem trestné činnosti a prevencí kriminality a též usiluje o zlepšení materiálního postavení oběti trestné činnosti. V neposlední řadě BKB také podává řadu podnětů k zákonodárným iniciativám, spolupracuje při tvorbě zákonů od věcného záměru a snaží se tak o zlepšení právního postavení poškozených v trestním řízení a ve společnosti.⁴⁸ Důležitou první pomoc obětem trestných činů poskytují také linky důvěry, které řeší nejčastěji případy znásilnění, přepadení či domácího násilí a zneužívání a týrání dítěte. Jako příklad lze uvést linku DONA, která se specializuje na oběti domácího násilí. Nejen obětem domácího násilí jsou též určeny azylové domy a různá další krizová centra.

Pomoc obětem trestných činů se může odehrávat na dvou základních rovinách. Jednak je to pomoc ve vztahu ke konkrétní oběti, kdy se řeší problémy jednotlivce, nebo se může jednat o pomoc v širším slova smyslu, kde jde především o preventivní programy cílené na oběti teprve potenciální. Prvně zmíněnou skupinu lze také dělit na pomoc psychologickou, která je často nejakutnější, sociální, zahrnující též formu finanční pomoci – kompenzace, a konečně na pomoc právní (právní poradenství apod.). Odborníci tyto formy pomoci poskytující by měli být řádně proškoleni, aby byla jejich činnost efektivní a smysluplná. Práce s oběťmi nebývá mnohdy snadná, protože každý má na viktimizující událost různě silné duševní a fyzické reakce, které mohou vést ke změnám v jejich chování. Velmi často se lze setkat s tím, že oběti cítí vinu za to, co se stalo. Toto sebeobviňování dále zhoršuje jejich psychický stav, a tak jedna ze základních pouček, které je třeba obětem vštěpovat zní:

„Nemůžete za to, že jste se stali obětí zločinu.“

Oběti různých druhů kriminality mají kromě podobných následků také následky odlišné závislé právě na konkrétních okolnostech prožité viktimizace. Z toho plyne, že i pomoc musí být určitým způsobem specifikovaná pro jednotlivé skupiny obětí (oběť sexuálního napadení / oběť majetkové trestné činnosti). V této souvislosti se, zejména po

---

⁴⁷ Například: ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007 – ucelená publikace o daném tématu

⁴⁸ Více na : www.bkb.cz

událostech z 11. září 2001, dost možná i díky obrovskému zájmu médií, dostala do fóra odborné veřejnosti i problematika pomoci obětem teroristických útoků⁴⁹.

Při konferenci Evropského fóra služeb obětem, konané ve Windsdoru roku 2000, poukázala Dame Helen Reeves na to, jak se velmi často rozcházejí laické představy o obětech trestných činů se skutečností. Odkazovala na výzkum z Anglie, kde měli policisté uvést, co si myslí, že od nich oběti očekávají. Policisté téměř jednotně usoudili, že oběti od nich v první řadě chtějí, aby dopadli pachatele. Bylo pro ně velkým překvapením, když v reakcích obětí nebylo o pachatelích ani slůvko. Z odpovědí obětí totiž vyplynulo, že na prvním místě si od policie přejí empatii, lidskou komunikaci a citlivé jednání⁵⁰.

6. Právní postavení oběti trestného činu

Zakotvení právního postavení oběti je velmi podstatným prvkem, který je jedním z důležitých zájmů vědního oboru viktimologie. Ta samozřejmě usiluje o to, aby toto zakotvení bylo co nejsilnější a výsledné postavení obětí co nejpříznivější. I přesto, že v českém právu zatím ještě převažuje koncepce, jejíž pozornost je upřena především na pachatele, resp. obviněného, a oběť zločinu do značné míry pomíjí, zaznamenáváme v posledních letech v legislativním vývoji několik pozitivních změn ve prospěch obětí trestných činů. Příkladem může být zavedení nové privilegované skutkové podstaty výrazně rozšiřující trestněprávní ochranu před nebezpečnými projevy domácího násilí.⁵¹ Nejen speciální normy, ale i obecná ustanovení trestných kodexů – trestního zákona a trestního řádu – postupně rozšiřují práva a kompetence oběti poškozené trestným činem v užším (trestněprávním) smyslu slova. Zde je nutné podotknout, že pojem „oběť trestného činu“ zná pouze zákon o peněžité pomoci obětem trestné činnosti⁵², ale jinak tento pojem trestní právo nezná. Trestní právo vychází z pojmu „poškozený“, tak jak je vymezen v trestním řádu – *Poškozeným se rozumí ten, komu pachatel trestným činem ublížil na zdraví, způsobil*

---

⁴⁹ ALBRECHT, H., J., KILCHING, M., Victims of Terrorism Policies: Should Victims of Terrorism be treated differently? In: European Journal on criminal Policy and Research 2007 vol. 13, s. 13-31

⁵⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Evropské fórum – Windsdor.. In: Zpravodaj BKB roč. 9, č.2, 2000

⁵¹ Zákon č. 140/1961 Sb. § 215a odst. 1: *Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.*

⁵² zákon č. 209/1997 Sb.

*majetkovou, morální nebo jinou škodu.*⁵³ V trestním řízení může oběť trestného činu vystupovat v trojím postavení – jako oznamovatel, jako poškozený nebo jako svědek, přičemž v každém tomto postavení přiznávají právní předpisy oběti různá práva. Zákonná úprava práv oběti směřuje především k dosažení morální satisfakce v podobě odsouzení pachatele, ale též k dosažení náhrady majetkové škody způsobené trestným činem a k odstranění konfliktního stavu mezi pachatelem a obětí a dosažení smíru, je-li to v konkrétní situaci možné.⁵⁴ Nejdůležitější roli pak hraje v trestním řízení poškozený, jehož práva lze rozdělit do několika základních skupin:

- právo na informace,
- právo na aktivní účast v trestním řízení,
- právo na zmocněnce,
- právo na náhradu škody,
- právo na ochranu bezpečí.

První tři skupiny práv jsou samozřejmě v současné době právně upraveny na úrovni, která snese srovnání s jinými vyspělými státy a mnohé vyplývá z mezinárodně-právních dokumentů⁵⁵ či přímo z Ústavy ČR. Jinou otázkou je ovšem faktické dodržování této úpravy, nebo spíše faktický způsob aplikace těchto práv při každodenní praxi zúčastněných orgánů.

Co se týče náhrady škody způsobené oběti, je současná situace sice často některými odborníky kritizována, nicméně i v této oblasti dochází k příznivému legislativnímu vývoji. Ke standardně fungujícímu adheznímu řízení, v němž se v rámci trestního procesu rozhoduje o nároku na náhradu škody, přibyl v roce 2001 novelizovaný zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti³², jehož hlavním smyslem je poskytnout oběti co nejdříve finanční pomoc až do výše 150 000 Kč, kterou ovšem musí při případném úspěchu v adhezním či občanskoprávním řízení proti pachateli vrátit zpět. Kromě již třech zmíněných způsobů náhrady škody, lze získat potřebné finanční prostředky také od státu ve formě sociálních dávek či státní sociální podpory, nebo také od pojišťoven, připadá-li to v konkrétním případě v úvahu. Konečně lze také využít dalších zdrojů, jako jsou různé nadace, nadační fondy, a nebo finanční sbírky.

---

⁵³ Zákon č. 141/1961 Sb., § 43 odst. 1

⁵⁴ CÍSAŘOVÁ, D. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Linde 2004, 3. vydání

⁵⁵ Například: RÁMCOVÉ ROZHODNUTÍ RADY EVROPSKÉ UNIE ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. (2001/220/SVV)

Poslední skupina práv, týkající se ochrany bezpečí oběti jak při řízení, tak i po něm, je zřejmě v současnosti jedním z nezávažnějších problémů při procesu vymáhání práva. Naše úprava neposkytuje dostatečné právní instrumenty a oběť, která často vystupuje jako jediný a klíčový svědek, je nedostatečně chráněna. Na úseku ochrany svědků existují tři různé režimy. Prvním režimem je obecný postup policie ČR při krátkodobé ochraně svědků a poškozených v trestním řízení⁵⁶, druhým je postup při ochraně svědků s utajenou podobou a totožností⁵⁷, a konečně třetím je postup podle speciálního zákona na ochranu svědků.⁵⁸ Úplnou ochranu všem obětem nelze zajistit zřejmě nikdy, také z důvodu prosté početní převahy pachatelů nad policisty, nicméně je třeba se alespoň pokoušet o maximální možnou míru této ochrany. Ta není důležitá jen pro oběti samotné, ale také pro orgány činné v trestním řízení a soudy, protože spolu se zvýšenou úrovní ochrany obětí jakožto svědků se logicky dostaví i zvýšená ochota aktivně se podílet na objasnění zločinů a následném dopadení a potrestání pachatelů.

Další oblastí, kde dochází k posilování role poškozeného, včetně získávání nových možností, jak ovlivnit samotný výsledek trestního stíhání, jsou různé formy odklonů reprezentující alternativní postupy a opatření přijímané v zájmu méně formálního, a proto pro zúčastněné strany i přijatelnějšího řešení, než jakým je zpravidla zdlouhavé a nákladné soudní projednávání věci.⁵⁹ Mez odklony u nás přijaté patří instituty narovnání⁶⁰, podmíněčné zastavení trestního stíhání⁶¹ nebo také institut smíru.

Rovněž nový zákon o soudnictví ve věcech mládeže⁶² lze pokládat za normu zlepšující postavení poškozeného, když v jeho úvodním ustanovení a základních zásadách jsou promítnuta východiska tzv. restorativní justice upřednostňující odčinění újmy způsobené protiprávním činem a obnovení deliktem narušených sociálních vztahů před formální trestně represivní reakcí.

---

⁵⁶ obecně upraven zákonem o Policii ČR č.283/1991 Sb.

⁵⁷ Upraven například v zákoně č. 141/1961 Sb. § 55 odst. 2, § 101a

⁵⁸ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestným řízením a změnách zákonů.

⁵⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s.568

⁶⁰ Zákon č. 141/1961 Sb. § 309

⁶¹ Zákon č. 141/1961 Sb. § 307

⁶² Zákon č. 218/2003 Sb.

ZVLÁŠTNÍ ČÁST

7. Vztah mezi obětí a pachatelem

Pokud budeme při podrobnějším rozboru kriminalisticky relevantních aspektů viktimologie postupovat v časové i logické posloupnosti, vztah mezi obětí trestného činu a pachatelem bude na prvním místě. Zmíněný vztah totiž velmi často existuje již v době předcházející trestnému činu a má podstatný vliv na jeho genezi. To potvrzují i statistiky, které například uvádějí, že až 80% vražd se odehraje mezi osobami vztahově propojenými. Rozdělení deliktů na vztahové a nevztahové patří mezi základní úvahy činěné z perspektivy oběti. Samotná existence či neexistence vztahu může být i rozhodujícím faktorem, jestli k určitému trestnému činu vůbec dojde nebo nikoli, protože v některých případech figuruje daný vztah přímo jako motiv trestného činu. Význam mají jak vtahy objektivní, nezávislé na oběti a pachateli (např. bydlí v sousedství, pracují na stejném pracovišti), tak vztahy subjektivní (např. milenci, obchodní partneři)⁶³.

Pro kriminalistickou viktimologii je ovšem nejdůležitější skutečnost, že poznatky o vztahu mezi pachatelem a obětí lze využít při procesu objasňování a vyšetřování trestného činu. Jde zejména o vytyčování vyšetřovacích verzí, na které mají informace získané od oběti, která je zpravidla od počátku známa, nezanedbatelný vliv. Pomocí poznání oběti, jejího okolí, pracovních, osobních i majetkových poměrů lze do jisté míry anticipovat, jakým směrem by se objasňování trestného činu mělo ubírat a na co je vhodné zaměřit zvýšenou pozornost. To je důležité především s ohledem na nutnost co nejrychlejšího postupu kriminalistů, který je mnohdy klíčový pro dopadení pachatele. Taktéž je třeba zohledňovat charakter vztahů při provádění jednotlivých vyšetřovacích úkonů, zejména při hodnocení věrohodnosti svědeckých výpovědí. Ty mohou být do značné míry ovlivněny, a to především v případech blízkých vztahů jako je například manželství. Mezi příbuznými obecně vznikají často velmi komplikované osobní vztahy, které musí mít kriminalisté na zřeteli. Dalším faktorem, který může hrát negativní roli při objasňování trestného činu, je existence silného vztahu podřízenosti, či závislosti mezi dotčenými osobami (vztah mezi rodičem a dítětem, sekty, apod.). Odrazem přítomnosti vztahu mezi pachatelem a obětí může být také snížená ochota

---

⁶³ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3.vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s.156

oběti trestný čin oznámit a následně spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení při jeho odhalování a vyšetřování.

U nevztahových deliktů je vyšetřovatelská situace poněkud složitější a vyžaduje odlišný přístup než u vztahových deliktů, neboť oběť zde nefiguruje jako významný zdroj informací a její důkladné poznání nemusí být v těchto případech pro kriminalisty nikterak přínosné.

7.1. Vztah mezi obětí a pachatelem u majetkových deliktů

Trestné činy proti majetku představují převážnou část celkové kriminality. Primárním objektem těchto trestných činů jsou vlastnické vztahy a majetek. Ve velké většině případů bývá hlavním cílem pachatele vlastní obohacení, případně poškození majetku cizího. Nejčtenějšími majetkovými delikty jsou krádeže a podvody, které jsou veřejností vnímány též jako nejzávažnější.

Obecně lze konstatovat, že u majetkové kriminality sehrává vztah mezi pachatelem a obětí menší roli, než u jiných skupin deliktů, avšak ani zde není tato role zanedbatelná. Pro pachatele je totiž velmi výhodné být dobře obeznámen s majetkovými poměry své potenciální oběti. Též znalost dalších informací spojených s cílem útoku, tedy majetkem, jsou pro pachatele velmi cenné. V mnohém mu ulehčují situaci a významně se snižuje pravděpodobnost, že se čin nezdaří nebo že pachatel vyjde naprázdno. Nejtypičtějším příkladem využití takových znalostí jsou krádeže v rodinách, které nejsou žádnou vzácností. Zde má pachatel téměř maximální možné výhody plynoucí z existujících vztahů. Ví, kde se co nachází, jaké majetkové hodnoty lze získat, zná zvyklosti ostatních členů rodiny i případná bezpečnostní opatření. Podobná situace pak často platí i u méně blízkých vztahů (sousedé, přátelé, kolegové z práce). U krádeží lze také uplatnit hledisko vztahu pachatele k objektu, ve kterém je krádež páchána (pachatel vnitřní - např. zaměstnanec, pachatel vnější, případně spolupráce vnitřního a vnějšího pachatele).

Specifické jsou případy, kdy jde pachateli nikoli o vlastní obohacení, nýbrž o poškození majetku cizího. Pokud pomineme případy vandalství a obdobné více méně

nahodilé činy, vyvstává vztah mezi pachatelem a obětí jako klíčový prvek a motiv těchto deliktů. Z logiky věci vyplývá, že zmíněný vztah bude zpravidla negativní, což kriminalistům poskytuje solidní opěrný bod pro další postup při vyšetřování.

Širokou skupinu tvoří majetkové delikty, kde je existence vztahu mezi pachatelem a obětí, byť i čistě obchodního a neosobního charakteru, jejich implicitní součástí. Jedná se například o různé druhy podvodů, zpronevěru nebo porušování povinnosti při správě cizího majetku. Jedná se většinou o porušení důvěry v daném vztahu. Z hlediska kriminalistické viktimologie však tyto případy nejsou nijak zvlášť zajímavé a není třeba jim věnovat vyšší pozornost, a to především s ohledem na skutečnost, že totožnost pachatele i oběti bývá zpravidla již od počátku známa.

U majetkových trestných činů je také poměrně častá fáze, kdy pachatel provádí jakési vytipování, předběžné zkoumání terénu, jež má za úkol zajistit právě výše zmíněnou informační bázi, mnohdy potřebnou k úspěšnému provedení činu. To se může týkat jak osob (např. sledování kdy kdo odnáší tržbu z podniku), tak přímo majetku (např. navštěvování cizích bytů pod různými záminkami, za účelem vyhlídnutí případné budoucí kořisti). I přesto, že zde lze jen těžko hovořit o oboustranném vztahu, jeho zjištění kriminalistům může pomoci při objasňování daného trestného činu.

Faktem však zůstává, že většina majetkových deliktů se odehrává v podstatě anonymně a vztah mezi pachatelem a obětí zde nenajdeme (krádeže motorových vozidel, kapesní krádeže).

Příklad:

Níže uvedená kauza byla projednávána Městským soudem v Praze pod spisovou značkou 4T 8/2001 a je příkladem majetkové kriminality v rámci jedné rodiny.

O.R. prodal v zimě roku 1996 na základě kupní smlouvy dům zapsaný u Katastrálního úřadu Praha 8 přes to, že věděl, že k uzavření smlouvy o prodeji není zmocněn majitelem domu jeho otcem V.R., neboť mu byla platně vypovězena předchozí plná moc, která by ho k prodeji opravňovala. Tím způsobil škodu poškozenému V.R. v řádu několika milionů. Tedy

ke škodě cizího majetku sebe obohatil tím, že uvedl někoho v omyl a způsobil tak na cizím majetku škodu velkého rozsahu, čímž měl spáchat trestný čin podvodu podle § 250 odst. 1, 4 tr. zák..

Klíčovou roli v tomto případě hrála plná moc, kterou otec synovi udělil, aby mohl s nemovitostí disponovat a zařizovat potřebné záležitosti s domem spojené. Obžalovaný ji společně se svým bratrem využíval při podnikatelské činnosti a vše bylo v pořádku. Později však podnikatelské záměry zkrachovaly a na povrch vyšly i další záležitosti, které vztahy mezi O.R. a ostatními členy rodiny značně zkomplikovaly. Například to, že O.R., na rozdíl od svého bratra, nesplácel úvěr, který si na podnikání společně vzali a dále to, že O.R. odcizil statisícovou částku určenou pro splacení pohledávky, která při podnikání vznikla. Toto se dozvěděli ostatní členové rodiny v čele s otcem a vlastníkem nemovitosti V.R., který v reakci na to před svědky předal písemné vypovězení předchozí plné moci. Několik měsíců po této vyhocené situaci ostrakizovaný syn nemovitost neoprávněně prodává a získané prostředky si ponechává pro vlastní potřebu.

Je zřejmé, že pošramocené rodinné vztahy sehrály v daném případě svou nezanedbatelnou roli. Práce kriminalistů i soudu byla však tentokrát poměrně snadná, nejen s ohledem na dostatek listinných důkazů, ale i díky skutečnosti, že obžalovaný svým jednáním poškodil nikoli pouze svého otce, nýbrž i ostatní členy rodiny, kteří tak přišli o majetek a jejich ochota spolupracovat a pravdivě vypovídat byla vysoká. Poškozený V.R. se totiž navíc stal zanedlouho stal zůstavitelem. Svědci, mezi kterými byla i matka a bratr obžalovaného, opakovaně zdůraznili, že jsou si vědomi toho, že vypovídají vůči osobě blízké. Jejich zklamání z chování O.R., jeho vypočítavé a pouze hmotně orientované chování je přimělo nebrat na rodinná pouta ohled.

Závěrem zbývá ještě dodat, že i když byla důkazní situace poměrně jasná a potrestání obžalovaného nasnadě, řízení muselo být nakonec zastaveno. Nepodařilo se totiž nijak prokázat, že poškozený V.R. předtím, než zemřel, dal svůj souhlas s trestním stíháním svého syna v souladu s § 163 trestního řádu (a nebyly ani splněny výjimky stanovené v § 163a trestního řádu), což byla v tomto případě nezbytná podmínka pro zahájení, nebo pokračování trestního stíhání.

7.2. Vztah mezi obětí a pachatelem u násilných deliktů

Násilná kriminalita obsahuje poměrně široké spektrum trestných činů, které nejsou uceleně upraveny v trestním zákoně, neboť ten pojem násilí nedefinuje. Trestné činy spadající do této kategorie nenajdeme pouze v hlavě sedmé zvláštní části trestního zákona (trestné činy proti životu a zdraví), ale i na mnoha jiných místech zákona a jejich typová závažnost, jakož i následky jsou velmi rozličné. Samotný pojem násilné kriminality patří především do souvisejících disciplín jako je kriminologie a kriminalistika, které jej pak vymezují jako činnost, jejíž významnou charakteristikou je fyzické poškození či usmrcení konkrétní osoby, eventuálně přítomnost záměru takový následek způsobit (pokus)⁶⁴. Obecně lze rozdělit tyto činy dle motivu na dvě skupiny. Do první patří ty, kde je násilí motivováno nepřátelstvím (např. vražda ze žárlivosti). Skupinu druhou pak tvoří činy, kde jde o tzv. instrumentální násilí, tedy násilí sloužící dalšímu účelu (např. při loupeži). Zde mluvíme o motivech zjištných. Ačkoli z policejních statistik vyplývá, že z celkového počtu registrovaných násilných činů představuje vražda dlouhodobě cca. 1,5%, jsou právě případy vražd, jakožto klasických násilných činů, v centru pozornosti nejenom veřejnosti, ale i kriminalistů. Průměrně 86% z nich se podaří objasnit a to i díky poznatkům z oboru kriminalistické viktimologie.

Význam vztahu mezi pachatelem a obětí u násilných trestných činů je podstatně vyšší, než u skupiny předchozích, majetkových deliktů. Již z charakteru a povahy nejčastějších motivů těchto činů je zřejmé, že vztahy zde hrají klíčovou roli. Není tomu tak pouze u již zmíněných vražd, ale například i loupeží a dalších násilných činů, jako je vydírání, porušování domovní svobody, úmyslné ublížení na zdraví a dalších. Nejvíce výzkumů se ovšem týká vražd a je z nich jasně patrné, že meziosobní vztahy jsou důvodem až poloviny případů a že zhruba ve čtyřech případech z pěti se pachatel s obětí vraždy znal. Kriminalisticky je to významné z toho hlediska přeživších obětí násilného deliktu. Ty mohou často poměrně snadno identifikovat pachatele, kterého znají. V případě, že oběť útok nepřežije, mohou kriminalisté po provedení počátečních úkonů zpravidla relativně přesně stanovit vyšetřovací verze a to i s ohledem na předchozí zkušenosti s obdobnými případy. Dalšími, kromě již zmíněných motivů násilných trestných činů, kde vztah pachatele a oběti

---

⁶⁴ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005, s.380

taktéž hraje roli, jsou například motiv rasový, politický, nebo také snaha o vyhnutí se trestní odpovědnosti za jiný čin nebo delikty spáchané v rámci nekalého konkurenčního boje.

Častým jevem u násilných trestných činů, zejména pak u případů vražd či ublížení na zdraví, je skutečnost, že se oběť ať už z dlouhodobého či krátkodobého hlediska podílí na vzniku kriminogenní situace, která následně vyústí v násilný čin. V souvislosti z výše zmíněným krátkodobým hlediskem, tedy například vyloženě provokativním chováním, mluvíme o afektovém, spontánním násilí. Protikladem jsou pak násilné činy připravované, které jsou považovány za společensky nebezpečnější a také jejich objasňování bývá složitější. Pachatel, který se na svůj čin připravuje, má zpravidla vše dobře promyšlené a již dopředu kalkuluje s tím, že jeho čin bude vyšetřován a toto vyšetřování se snaží co nejvíce ztláčit (zahlašuje stopy, zajišťuje si alibi).

Nezanedbatelným faktorem ovlivňujícím páchaní násilných a samozřejmě i jiných trestných činů je požívání alkoholu a jiných omamných látek. Ve většině případů se to týká především pachatele, ale není výjimkou, že pod vlivem těchto látek se v době spáchání činu nachází také oběť. Vzhledem k tomu, že při intoxikaci se zpravidla zvyšuje agresivita (u některých jedinců významnou měrou), pravděpodobnost, že dojde k násilnému jednání se zvyšuje. Dle statistik se podíl pachatelů pod vlivem alkoholu na násilné trestné činnosti pohybuje okolo 15%. Mnoho deliktů také souvisí s obstaráváním si prostředků na získání omamných látek, a to především u drogově závislých osob.

Trestným činem, který svým charakterem poněkud vybočuje ze skupiny násilných deliktů je loupež. Užití násilí u loupeží funguje jako prostředek k dosažení dalšího cíle a mohlo by se tedy zdát, že vztahy mezi pachateli a oběťmi zde nebudou tak podstatné jako u případů vražd či úmyslných ublížení na zdraví, avšak není tomu zcela tak. Do hry zde vstupují hlediska již popsaná u majetkových deliktů, a to ještě s větším významem. Taktéž průzkumy ukazují, že se v 59 % případů oběť s pachatelem znají, z toho v 23 % blíže a v 36 % alespoň povrchně⁶⁵.

---

⁶⁵ MUSIL, J., Oběti loupeží. In: Příspěvky ke kriminalistice. Praha : Univerzita Karlova, 1990, s. 23 an.

Příklad:

Níže popsanou kauzu projednával Krajský soud v Hradci Králové a je příkladem kdy eskalace rodinných vztahů, konkrétně mezi matkou a synem, vyústila v mimořádně brutální případ vraždy. Byl publikován v Kriminologickém sborníku⁶⁶.

Dne 14.3. 2006 mladistvý polil benzinem a zapálil svou matku, kterou následně usmrtil údery sekerou do hlavy a trupu, čímž spáchal trestný čin (resp. provinění) vraždy dle § 219 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona, ve spojení s § 6 odst. 1 zákona č. 218/2008 Sb., tedy jiného úmyslně usmrtil a spáchal uvedený čin zvlášť surovým a trýznivým způsobem. Mladistvý byl odsouzen k trestnímu opatření odnětí svobody v trvání devíti roků.

Práce kriminalistů byla v tomto případě usnadněna tím, že na místo činu byli zavoláni bez velké časové prodlevy od jeho spáchání a k dispozici měli i dotčeného mladistvého, nejprve v pozici svědka, následně pak v postavení podezřelého a obviněného. Kriminalisté totiž téměř okamžitě konfrontovali prvotní smyšlenou výpověď mladistvého se skutečnými zjištěnými na místě, které byly s touto výpovědí v rozporu. Mladistvý pak nevydržel tíhu situace a kvalifikovaně, do nejmenších detailů popsal jak svou matku zavraždil, včetně důvodů proč tak učinil. I když později výpověď odvolal a přicházel s dalšími variantami, kde svůj čin popíral, další zajištěné důkazy, včetně výpovědí svědků a znaleckých posudků, jednoznačně prokazovaly jeho vinu.

Vztah matky a syna je obecně snad nejbližším možným poutem mezi lidmi. Takový vztah bývá velmi silný a komplikovaný, jak v pozitivním, tak i v případném negativním smyslu. Záporný nebo přinejmenším ambivalentní vztah mladistvého pachatele ke své matce byl pak v tomto případě výhradním determinujícím faktorem pro spáchání popsané vraždy. Obžalovaný opakovaně ve svých výpovědích zdůrazňoval skutečnost, že byl matkou týrán a že s ním bylo z její strany špatně zacházeno a ačkoli se tato tvrzení později v průběhu vyšetřování ukazovala jako nepravdivá, byly to právě tyto subjektivní pocity mladistvého, které podnítily jeho agresivní chování. Vývoj osobnosti tohoto mladistvého pachatele byl disharmonický a jeho chování obecně vykazovalo znaky náchylnosti k impulsivnímu, zkratkovitému jednání podníceného afekty zlosti a vzteku. Na jeho vývoji se nepochybně

---

⁶⁶ NĚMEC, L., Popálená a ubitá. In: Kriminologický sborník, č. 4, 2008, s. 5-9

podepsal i komplikovaný vývoj rodinných vztahů, kdy žárlil na staršího bratra a na matčina náhradního přítele. Pachatel trpěl pocity nedostatečného přijímání rodiči, vrstevníky a pedagogy a cítil se být nedoceňován. Výše popsaná charakteristika je ostatně u mladistvých pachatelů vcelku obvyklá.

7.3. Vztah mezi obětí a pachatelem u sexuálních deliktů

Sexuální kriminalita spadá do širší skupiny kriminality mravnostní. Tyto pojmy se užívají často promiscue, avšak z pohledu kriminalistické viktimologie jsou významnější delikty označované jako sexuální. Nebude tedy uvažována otázka kriminality spojené s prostitucí, která je také součástí problematiky mravnostních trestných činů. Pojmovým znakem sexuálních deliktů je jejich souvislost s uspokojováním pohlavního pudu pachatele, přičemž toto jednání přesahuje společensky akceptovatelné meze. Mezi nejzávažnější a zároveň nejčastější patří trestný čin znásilnění (§ 241 trestního zákona) a pohlavního zneužívání (§ 242, 243 trestního zákona). Oběti takových činů jsou středem zájmu oboru viktimologie, zejména pak její části věnované pomoci obětem a prevence, jak již bylo zmíněno v obecné části této práce.

Role vztahu mezi obětí a pachatelem u sexuálních deliktů je podobně významná jako u násilných trestných činů. Průzkumy ukazují, že až 70% znásilnění se odehraje mezi osobami, u kterých existuje předchozí, více či méně silné pouto a na případech pohlavního zneužívání se podílejí z poloviny osoby oběti blízké, především pak rodinní příslušníci. Zveřejňovaná data z oblasti sexuální kriminality mohou však být značně nepřesná či zkreslující, a to z důvodu vysoké latence u těchto činů, která je často dána právě blízkým vztahem mezi jejich pachateli a oběťmi. Dalším pro kriminalisty významným jevem u sexuálních deliktů, vlastně jakýmsi opakem latence, je skutečnost, že poměrně vysoké procento oznámených případů spadá do kategorie křivých obvinění. Typické jsou pro toto situace nastávající při rodinných krizích, rozvodech a s tím spjatým dělením majetku i dětí.

Z kriminalistického hlediska lze sexuální trestné činy dělit podle několika základních kritérií. Pomineme-li samotné třídění dle jednotlivých trestných činů, je prvním věk oběti a pachatele, přičemž se rozlišují delikty páchané mezi dospělými, mezi mládeží a delikty páchané na mládeži. Každá z těchto skupin má své specifické rysy, a to i z hlediska

vztahového, tedy jaká jsou charakteristická pouta mezi dotčenými osobami a jak zpravidla ovlivňují daný trestný čin. Dalším možným kritériem je existence vztahu vůbec. Na základě takového dělení můžeme rozpoznat oběť vztahového sexuálního deliktu nebo oběť tzv. útočného sexuálního deliktu. Pro druhou jmenovanou je typická situace, kdy si pachatel vyhlídne dříve neznámou oběť, na kterou posléze bez předchozího kontaktu zaútočí. Již překonaným pohledem je, že sexuálních deliktů se mohou dopustit výhradně pachatelé mužského pohlaví, nicméně statistiky ukazují, že tomu tak je ve více než 97 % případů.

Mezi oběma typy obětí sexuálních deliktů jsou zjištěny podstatné rozdíly v jejich dopadu. Oběti vztahového sexuálního násilí trpí především pocitu viny, zatímco u obětí útočného sexuálního násilí se častěji rozvinou příznaky posttraumatického stresu a tyto osoby trpí především nadměrným strachem.⁶⁷

Jak již bylo zmíněno u násilných deliktů, i u trestných činů sexuálně motivovaných obdobně platí, že oběť se může svým chováním relativně často podílet na vzniku kriminogenní situace a přispět tak k vlastní viktimizaci. Také platí, především u případů znásilnění, že negativní roli sehrává konzumace alkoholu, který je díky svým účinkům jednak schopen u některých jedinců nastartovat sexuálně agresivní chování a na druhé straně pak může posloužit, podobně jako i jiné omamné látky, k uvedení oběti do stavu bezbrannosti, který je často u sexuálních trestných činů pachateli zneužíván.

I díky poznatkům kriminalistické viktimologie z oblasti vztahů mezi pachateli a oběťmi sexuálních trestných činů se pohybuje míra objasněnosti oznámených případů na poměrně vysoké úrovni. U znásilnění je to zhruba 80 % a u pohlavního zneužívání 90 %.

Příklad:

Kauza publikovaná v Kriminalistickém sborníku⁶⁸, je zajímavou ukázkou případu pohlavního zneužívání, a to mezi osobami s blízkým vztahem, konkrétně švagrem a švagrovou, jenž byla ovšem podstatně mladší. Patří tedy do kategorie vztahových sexuálních deliktů, kdy je mladistvý zneužit dospělou osobou.

---

⁶⁷ KOVÁŘ, P., a kol., Sexuální agrese, MAXDORF, 2008, s. 106

⁶⁸ BOHUTÍNSKÝ, Jan, Určení otcovství, In: Kriminalistický sborník, č. 2, 2002, s. 15-17

Čtrnáctiletá Věra F., porodila v říjnu roku 1995 dítě. Při výslechu uvedla, že se v rozhodné době otěhotnění seznámila na diskotéce s jistým Ibaňou, konzumovala s ním alkohol, přičemž na další události té noci si nevzpomíná. Rozsáhlé pátrání po zmíněném Ibaňovi však vyšlo naprázdno a při následujícím opětovném výslechu dívka přiznala, že si původní verzi vymyslela ze strachu před matkou a jako otce dítěte označila druha své matky, pana T. Dále popsala průběh a stupňující se intenzitu sexuálně motivovaného chování pana T. vůči svojí osobě, které skončilo souloží a jejím těhotenstvím. Testy DNA však pana T. jako otce vyloučily a padla i verze druhá. Po konfrontaci s výsledky testů přišla Věra F. s další a jak se později ukázalo, nejpravděpodobnější variantou předmětné události. Uvedla, že se zamilovala do manžela své starší sestry, se kterým bydlela ve společném domě. Jednoho večera, když byla sama doma a její švagr se vrátil značně podnapilý z hospody, ho zavedla do postele, vysvlékla a posléze v podstatě přiměla k pohlavnímu styku. Poté švagr usnul a o svém otcovství se dozvěděl až po porodu, kdy tomu zprvu nevěřil, ale později připustil, že je to možné. Po provedení biologické expertizy vyšlo najevo, že švagr patří mezi 0,16 % mužů, kteří nejsou vyloučeni jako možní otcové. Švagrovi bylo sděleno obvinění z trestného činu pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 1 trestního zákona. Nakonec bylo však stíhání zastaveno a věc byla odložena podle § 159 odst. 4 trestního řádu. Důvodem byla pochybná věrohodnost výpovědi poškozené spolu s nejednoznačnými výsledky molekulárně-genetických vyšetření u obviněného.

Popsaný příklad možná není zcela typický, ale ukazuje některé časté faktory běžné u sexuálních deliktů. Jedná se o osoby z rodinného kruhu, figuruje zde falešné obvinění, konzumace alkoholu a také značný věkový rozdíl. Práce kriminalistů byla ztížena a prodlužována změnami výpovědí poškozené, které byly motivovány, jak sama uvedla, nejprve obavami z reakce okolí a v případě druha matky tím, že jej Lenka F. neměla ráda a chtěla zabránit jeho sňatku s matkou. Zajímavou poznámkou k dané kauze je přibližný přepočítaný procentuální pravděpodobnosti na počet možných otců. Přepočítaný byl učiněn na základě výsledků testů DNA u obviněného švagra. Ve městě, kde poškozená žije, připadá do úvahy otcovství u dalších deseti mužů, v rámci okresu je to sto potenciálních kandidátů a v celé republice pak asi osm tisíc.

I po vynaložení značného úsilí a prostředků na zpracování expertiz a znaleckých posudků z oborů psychologie a sexuologie, vyzněl případ do ztracena a nedostal se ani k soudnímu projednání.

8. Podíl oběti na vzniku stop

Další oblastí zájmu kriminalistické viktimologie je podíl oběti na vzniku stop. Pojem stopa má pro kriminalistiku jako celek naprosto zásadní význam a pojednání o kriminalistických stopách by vydalo na samostatnou práci. Z viktimologického náhledu lze rozdělit problematiku stop a obětí dle dvou základních kritérií. Prvním z nich je míra aktivního jednání oběti při vzniku stopy. Z tohoto hlediska je možné rozlišovat stopy, které oběť svým aktivním jednáním v průběhu trestného činu vytváří (typicky zranění pachatele v sebeobraně), na druhé straně pak stopy jejichž nositelem je sama oběť. Druhým kritériem je samotný charakter stop. Ten je analogický s jejich základním kriminalistickým dělením, tedy dělením na stopy paměťové a materiální. U obou těchto skupin má chování oběti značný význam pro pozdější využitelnost stop při trestním řízení. V případě stop materiálních hraje roli především jednání oběti bezprostředně po ukončení trestného jednání, kdy může jednotlivé stopy znehodnotit, či naopak přispět k jejich zachování. U stop paměťových lze pak spíše uvažovat o přirozené schopnosti konkrétních obětí tyto stopy přijímat, uchovat a následně reprodukovat, či jinak využít při nezbytných vyšetřovacích úkonech (např. rekognici). Vzhledem k tomu, že viktimizace je ze své podstaty poměrně stresující záležitostí a následné psychické reakce obětí mohou značně determinovat kvalitu paměťových stop (zpravidla k horšímu), je důležitý rychlý, citlivý a odborný přístup při vytěžování takových stop, aby byla zachována jejich co nejvyšší kriminalistická relevance. Pro jednotlivé skupiny trestných činů existují charakteristické skupiny stop včetně typických míst, kde je lze nalézt, či jinak zajistit.

8.1 Podíl oběti na vzniku stop u majetkových deliktů

U majetkových deliktů mají oběti ve výše naznačeném smyslu podílení se na vzniku stop poměrně omezené možnosti. I zde je však možné provést dělení na aktivní a pasivní roli. Významné bude především zmíněné jednání po zjištění deliktu, tedy případné poškození a znehodnocení stop. Za aktivní složku, i když poněkud netypickou, lze pak považovat chování preventivního charakteru u potenciální oběti. Jedná se o opatření, kterými je možné trestnému činu předejít úplně, nebo jimi alespoň podpořit a zvýšit pravděpodobnost vzniku kriminalistických stop (instalace bezpečnostních zařízení apod.). U majetkových deliktů se

bude jednat především o stopy materiální a to v jejich velmi široké škále, která vybízí k užití podobně širokému spektru současných kriminalistických metod.

Příklad:

Následující případ pod spisovou značkou 4T 15/2001 rozhodoval Městský soud v Praze, přičemž zde je pro ilustraci uveden je jeden útok vloupáním z celkových 44, ze kterých byl pachatel nakonec usvědčen. Ilustruje možnosti vlivu oběti majetkového deliktu na vznik stop a také její význam při oznamování takových činů.

P.B. počátkem března roku 2000 v Praze 10 vnikl otevřenými zadními dveřmi do rodinného domu, kde odcizil finanční hotovost a několik dalších předmětů, čímž způsobil poškozené Z.D. škodu v celkové výši řádově deseti tisíc korun. Tedy přisvojil si cizí věc tím, že se jí zmocnil, čin spáchal vloupáním a naplnil tak skutkovou podstatu trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. b).

Tento poměrně banální útok je však zajímavý tím, že kriminalisté se o něm dozvěděli až díky pachateli samotnému, který dobře s policisty spolupracoval, k vloupáním se doznával a byl i ochoten označit místa jednotlivých útoků a provést tak jejich ztotožnění jako míst trestné činnosti. Poškození manželé totiž vloupání do svého domu nenahlásili a učinili tak až po zmíněném vyšetřovacím úkonu. Poškozená později ve své výpovědi uvedla, že na vloupání ji upozornil pes, který ji v noci vzbudil. Poté vyšla na chodbu a prohlídkou domu zjistila, že došlo ke vloupání. Dále zjišťovala, které věci byly odcizeny a společně s manželem následně našla prázdnou kabelku a peněženku pohozenou na zahradě.

Pokud by poškozená kontaktovala policii ihned po zjištění útoku (což muselo být relativně záhy), bylo by pravděpodobně možné pokusit se pachatele zadržet v blízkém okolí, ale především by bylo možné provést důkladné ohledání místa činu a zajistit čerstvé daktyloskopické, trasologické či pachové stopy. Neoznámením vloupání však všechny tyto možnosti přišly vniveč, což by mohlo u jiných případů, kde může nastat situace důkazní nouze, sehrát velmi negativní roli.

8.2 Podíl oběti na vzniku stop u násilných a sexuálních deliktů

Vzhledem k tomu, že charakter podílu oběti na vzniku stop je u násilných i sexuálních deliktů velmi podobný, je pojednání o této problematice spojeno do jedné kapitoly.

Ve zmíněných případech připadá zpravidla do úvahy celá škála možného přispění oběti ke vzniku stop. Tedy formou aktivní i pasivní, přičemž stopy zde nalezneme jak materiální tak i paměťové. Typické materiální stopy se budou nacházet především na samotném místě činu, na těle a oděvu oběti či na případných předmětech při trestném činu použitých. Nejen tělo oběti, ale také pachatele může být významným nositelem stop. Jelikož při páchání pojednávané skupiny deliktů, dochází velmi často k zápasu a jinému fyzickému kontaktu, je pravděpodobné, že i na straně pachatele se vyskytnou např. různé škrábance, krevní stopy, poškození oděvu atd.. Ve většině případů mají však kriminalisté k dispozici primárně oběť deliktu a ta je často nejdůležitějším nositelem materiálních i paměťových stop. Kromě samotných stop násilí může být přítomno mnoho dalších stop, vypovídajících o osobě pachatele (sliny, vlasy, sperma). Vzhledem k faktu, že deliktu nemusí být přítomen kromě pachatele a oběti nikdo další, mají paměťové stopy oběti zcela zásadní význam. Přínosem mohou být paměťové stopy vnímané všemi smysly, nejčastěji pak zrakem a sluchem.

Kriminalisté musí být při ohledávání objektu, který je nositelem stop velmi ostražití a věnovat zvýšenou pozornost tzv. negativním okolnostem. Jsou to stopy, které jsou v logickém rozporu s jinými informacemi zjištěnými při ohledání a dalších úkonech vyšetřování. Podstatné je to především z toho důvodu, že v praxi je nemálo oznámených případů smyšlených (prim zde hrají případy sexuálního zneužívání).

Příklad:

Kauza publikovaná v Kriminalistickém sborníku⁶⁹ ilustruje důležitost role oběti nejen jako nositele stop a nezastupitelný zdroj informací, ale také často jako jediné osoby, která může učinit o činu oznámení a zahájit tak jeho vyšetřování, které jako v tomto případě může skončit uznáním viny a odsouzením pachatele.

---

⁶⁹ MAREŠ J., ŠLESINGER F., Pokus vraždy elektrickým proudem, In: Kriminalistický sborník č. 4, 2005 s. 14 - 19

Dne 11.3. 2004 oznámila Daniela Š., že byla napadena svým manželem Petrem Š. tak, že „do ní pustil elektrický proud“, způsobil jí popáleninu na krku a následné zdravotní obtíže. Vzhledem k okolnostem, které výše jmenovaná popsala, a poté, co bylo její zranění předběžně posouzeno soudním znalcem z oboru soudního lékařství, byly zahájeny úkony trestního řízení a věc již od počátku kvalifikována jako pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 odst. 1 trestního zákona.

Daný případ je klasickým příkladem jednání, jemuž jsou přítomny pouze dvě osoby, pachatel a oběť. Je logické, že v kauzách obdobných rodinných incidentů je tomu tak často. Obvyklé též bývá, že oběť si už samotné oznámení takového činu rozmýšlí, váhá s ním a stává se, že z rozličných důvodů zmíněných v následující kapitole jednání nakonec neoznámí vůbec. Ve zmiňované kauze sehrála negativní roli při rozhodování o podání trestního oznámení například také ošetřující lékařka, jejíž pomoc vyhledala poškozená záhy po útoku, neboť se podle vlastních slov Daniely Š. na ni „*koukala jak na blázna, naznačila něco v tom smyslu, jestli třeba nejsem paranoidní*“ . Pokud se oběť s věcí svěřila dalším osobám, kterým důvěřuje, je zde ovšem ještě možnost, že podání učiní ony či oběť přesvědčí, že je na místě čin oznámit, tak tomu bylo ostatně i v tomto případě.

Pachatel – manžel své jednání vytrvale popíral a událost popisoval jako nešťastnou náhodu, kterou nikterak nezapříčinil. Pro objasnění toho, co se vlastně stalo, byla stěžejní výpověď Daniely Š., která uvedla, že v manželství docházelo ke značným neshodám, které po drobnějších útocích ze strany manžela vyvrcholily nočním incidentem, kdy jí manžel ve spánku, pomocí upraveného prodlužovacího kabelu, zavedl elektrický proud do hlavy. Její výpověď byla pak potvrzována znaleckými posudky z oboru soudního lékařství a z oboru elektrotechniky. Stopy na jejím těle odpovídaly popisované události, stejně tak jako další zajištěné materiální důkazy (např. kabely), na které poškozená vyšetřovatele při prohlídce bytu sama upozornila. O věrohodnosti výpovědi poškozené svědčí také fakt, že laik bez zkušenosti s takto intenzivním zásahem elektrického proudu, by nebyl schopen podobně přesně popsat jeho působení na lidský organismus. Obhajoba pachatele byla spolehlivě vyvrácena a Petr Š. byl odsouzen k osmi letům odnětí svobody za pokus trestného činu vraždy.

9. Podíl oběti na oznamování trestného činu

Ve fázi následující po spáchání trestného činu je kriminalisticky zcela zásadní otázka jeho oznámení příslušným orgánům činným v trestním řízení. Oběť zde opět sehrává velmi důležitou roli. Mnohdy je totiž oběť jedinou osobou, která takové oznámení může podat a na její aktivitě závisí zda bude trestný čin vůbec odhalen a jak příznivá bude výchozí pozice při jeho vyšetřování. To úzce souvisí i s kvalitou stop, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole. Případné rozhodnutí oběti trestný čin vůbec neoznámít ve svých důsledcích zvyšuje latenci kriminality, což je společensky nežádoucí jev. Samotné rozhodování oběti, zda čin ohlásit či nikoliv, je někdy poměrně složité a může trvat i delší dobu. Pozitivně oběti motivovat k oznamování deliktů, respektive i k následné spolupráci při vyšetřování, mohou jak jejich blízcí, kterým se často nejdříve svěřují, tak i institucionalizované poradenské, lékařské a sociální služby působící na tomto poli (např. BKB). Důvodů, proč se oběti rozhodnou trestný čin neoznámít, může být celá řada. U jednotlivých skupin trestných činů lze najít důvody specifické, nicméně v obecné rovině lze uvést několik následujících faktorů, jenž mohou k neoznámení činu vést.

1. Obtíže spojené s vyšetřováním a soudním projednáváním případu, časová, materiální a případně i psychická náročnost celého procesu.
2. Nedůvěra, nebo i vyloženě negativní vztah vůči orgánům činným v trestním řízení.
3. Nepříjemná publicita a případné narušení intimní sféry, kdy mohou vyjít najevo i skutečnosti, které oběť nechce sdělovat.
4. Obava z pomsty pachatele, nebo naopak kladný osobní vztah vůči pachateli.
5. Nezanedbatelný podíl oběti na vzniku predeliktní situace, ve smyslu nevhodného chování oběti, které útok na její osobu mohlo vyprovokovat.

Při přijímání oznámení o trestném činu je opět třeba věnovat pozornost případným křivým obviněním, se kterými je možné se v praxi setkat – běžně například u pojišťovacích podvodů či sexuálních deliktů. Avšak i v případech, kdy vyšetřovatelé stanoví tuto možnost jako jednu z kriminalistických verzí, je na místě značná dávka opatrnosti při sdělování této

skutečnosti, neboť pokud by byla tato verze chybná, pravděpodobně by to oběť trestného činu respektive oznamovatel nesl velmi těžce.

V některých případech nastává situace, kdy oběť nejprve trestný čin oznámí, ale později vezme své oznámení zpět, nebo mění výpověď ve prospěch obviněného. To může být způsobeno jednak vlivem výše naznačených faktorů, které si oběť mohla uvědomit se zpožděním, ale také negativním působením okolí, případně samotného pachatele. V těchto případech se ovšem uplatní zásada oficiality a orgány činné v trestním řízení pokračují v řízení, pokud jim nebrání zákonná překážka (institut zahájení trestního stíhání, nebo jeho pokračování jen se souhlasem poškozeného dle § 163 Trestního řádu⁷⁰).

Na tomto místě je třeba učinit poznámku, že jak v části o podílu oběti na oznamování trestného činu, tak i v části zabývající se rolí oběti při vyšetřování, je brána do úvahy především oběť, která útok na ni namířený přežila a je tedy schopna v daných souvislostech aktivně vystupovat. Problematice nepřeživších obětí bude věnována poslední, pouze stručná kapitola, neboť svou podstatou tato problematika poněkud vybočuje z rámce této práce.

9.1. Podíl oběti na oznamování trestného činu u majetkových deliktů

Obecně by se dalo konstatovat, že ochota obětí majetkových deliktů podat oznámení do značné míry souvisí s výší jim způsobené škody. Při rozhodování, zda trestný čin vůbec oznámí, dávají oběti často na pomyslné misky vah způsobenou škodu a obtíže spojené s postupem orgánů činných v trestním řízení následujícím po oznámení činu. Je zřejmé, že pokud vyhodnotí škodu jako malou, převáží jakási pohodlnost a čin zůstane neoznámen (viz. příklad u kapitoly Podíl oběti na vzniku stop u majetkových deliktů). Pokud je pak škoda vyšší, situace se otáčí a ochota k oznamování roste. Zde sehrávají roli také pojišťovny, které zpravidla oznámení požadují, aby následně došlo k vyřešení pojistné události. Obecně negativním faktorem typickým pro majetkové delikty je ve společnosti značně rozšířené mínění, že cokoli oznamovat je zbytečné a že se stejně nic nevyřeší. Takový postoj je rozhodně nesprávný a ve svých důsledcích vede k nárůstu kriminality a to nejen té latentní.

---

⁷⁰ Zákon č. 141/1961 Sb.

Nutno podotknout, že ne vždy je postup příslušných orgánů takový, aby napomohl zlepšování uvedeného postoje a je zde jistě co zlepšovat.

9.2. Podíl oběti na oznamování trestného činu u násilných deliktů

Násilné trestné činy již svou povahou předurčují možná úskalí při rozhodování obětí, zda čin oznámí či nikoliv. I když je u této skupiny deliktů motivace pro potrestání pachatele dosti vysoká, je zde zároveň také zvýšená pravděpodobnost upuštění od oznámení z důvodu obav z odplaty ze strany pachatele nebo jeho okolí. Tyto obavy se mohou přirozeně zvyšovat právě především v případech, kdy je oběť jediným možným oznamovatelem, tedy, že k činu došlo bez dalších svědků a je zřejmé, že nikdo jiný nemohl čin oznámit (viz. příklad uvedený u kapitoly Podíl oběti na vzniku stop u násilných a sexuálních deliktů). S tím souvisí i časté zastrašování a vyhrožování ze strany pachatele, že pokud bude čin oznámen, ponese oběť další následky. To se ovšem týká i skupiny sexuálních deliktů, kde je situace obdobná. Vzhledem k charakteru násilných trestných činů mohou nastat komplikace též v případech, kdy oběť utrpí těžké psychické či fyzické trauma a není schopna čin oznámit. Zde je důležitá spolupráce s lékaři, případně psychology. Faktor existujícího vztahu a jeho podíl na oznamování trestných činů byl již rozebrán v předchozích kapitolách. Velmi aktuálním a celospolečensky diskutovaným tématem, souvisejícím právě s problematikou oznamování násilných deliktů, jsou případy domácího násilí, ve kterých může včasné oznámení hrát zásadní roli a lze jím předejít mnohdy fatálním důsledkům.

9.3. Podíl oběti na oznamování trestného činu u sexuálních deliktů

To, co bylo výše uvedeno u skupiny násilných deliktů, převážně platí u i skupiny trestných činů sexuálně motivovaných. Navíc zde však přistupují faktory specifické, opět plynoucí ze svébytné povahy takového jednání. Kromě samotného traumatu z trestného činu, jenž je v obecných rysech podobný u všech skupin deliktů, nalezneme u těchto obětí pocity studu, ostychu a zvýšených obav z reakce okolí. To také zapříčiňuje častý jev pozdních oznámení u této skupiny deliktů, nemluvě o extrémně vysokém procentu činů vůbec neoznamovaných. Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D. dokonce uvádí, že dle zkušeností z jeho praxe

jsou oznámena pouhá tři procenta z celkového počtu znásilnění. Situaci obětem neulehčují ani ve společnosti stále přetrvávající předsudky typu „good girls / bad girls“, totiž, že oběť si vlastní viktimizaci zavinila z velké části sama. Častou pohnutkou k neoznámení činu může být také vůle na nepříjemný zážitek co nejrychleji zapomenout, vytěsnit ho z paměti a již se k němu nevracet, což je při trestním řízení v podstatě nemožné. Pokud se oběť sexuálního deliktu rozhodne čin oznámit, je třeba k ní přistupovat citlivě, ale také obezřetně. Výrazné negativní emoce mohou vést ke zveličování viny a následků činu způsobených pachatelem a ke zkreslování role oběti⁷¹. To je patrné i z příkladu uvedeném v kapitole o vztahu mezi obětí a pachatelem u sexuálních deliktů.

10. Podíl oběti na vyšetřování

Poslední, nikoli však nejméně kriminalisticky podstatnou, je role oběti při vyšetřování trestných činů. Zpravidla bývá tato role pozitivní a je přínosem pro vyšetřování. Objasnění deliktu a případné odhalení a spravedlivé potrestání pachatele, by mělo být společným zájmem oběti a orgánů činných v trestním řízení. Podstatným motivačním faktorem oběti trestné činnosti ke spolupráci a maximální snaze přispět k úspěšnému vyšetření deliktu bývá často obava, že to, co se přihodilo jim, se může stát i někomu dalšímu. Motivace k dopadení pachatele není tudíž pouze čistě egocentricky zaměřená a oběti si často uvědomují svou roli při ochraně společnosti před kriminálním jednáním jako celku. V některých případech však oběť spolupracovat nemůže, nebo nechce. Zákon dává kromě již zmiňovaného institutu souhlasu se zahájením či pokračováním v trestním stíhání také možnost, za podmínek uvedených v § 100 Trestního řádu⁷², odepřít svědeckou výpověď. Vzhledem ke skutečnosti, že se oběť velmi často podílí na dokazování v roli svědka, je kriminalisticky významné studium této role a to nejen s ohledem na konkrétní vyšetřovací úkony jakými je výslech, konfrontace či rekognice. Jako zdroj důkazních informací je také oběť často objektem rozličných expertiz a znaleckých zkoumání, která jsou velmi podstatná pro objasňování trestné činnosti a hrají také nezastupitelnou úlohu při soudním projednávání, kdy přirozeně nelze po soudcích, kteří mají o trestných činech rozhodovat, vyžadovat znalost široké palety vědeckých oborů, jenž jsou při zkoumání užívány.

---

⁷¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 468

⁷² Zákon č. 141/1961 Sb.

Oběť jako svědek je jedním z nejvydatnějších zdrojů informací o trestném činu. Často je očitým svědkem, nezájda jediným. Její vjem je zpravidla velmi komplexní, může vypovídat i o událostech, které předcházely trestnému činu a které následovaly po něm. Protože oběť je přímo vtažena do děje, který se jí bezprostředně dotýká, je její vnímání zaměřené a velmi intenzivní. Také zapamatování je kvalitní a dlouhodobé, protože oběť se ve vzpomínkách k události často vrací, připomíná si ji a tím upevňuje paměťové stopy.⁷³ Zmíněný charakter vnímání události, potažmo následně výpovědi, nelze očekávat například u nahodilých svědků, kteří jsou při činu přítomni náhodou. V praxi se lze setkat ze situací, kdy několik očitých svědků popisuje stejný incident naprosto různým způsobem, a to při nejlepší vůli podat pravdivé svědectví. I přesto není nijak zaručeno, že si oběť zapamatuje zcela vše, nebo že se její vjem z předmětné události stoprocentně kryje s realitou. Je na místě hodnotit svědeckou výpověď oběti jako každý jiný důkaz a dávat ji do souvislosti s ostatními dostupnými fakty.

Účast oběti na trestní řízení, zejména pak při některých specifických úkonech, kdy se oběť může setkat s pachatelem (konfrontace, hlavní líčení), je zpravidla velmi náročná až nepříjemná. Je nutné mít na paměti, že v mnoha situacích s řízením spojených hrozí nebezpečí sekundární viktimizace a příslušné orgány by tuto skutečnost měly ve svém přístupu k oběti zohledňovat.

10.1. Podíl oběti na vyšetřování u majetkových deliktů

Při vyšetřování trestných činů proti majetku je spolupráce s obětí samozřejmě podstatná, nicméně v mnoha případech, kdy oběť vůbec nemusí být svědkem činu, je její informační hodnota poměrně omezená. Zásadní je role oběti při identifikaci věcí, které byly předmětem útoku. Jelikož se často jedná o předměty nikoli jen druhově určené, mohou oběti uvést detaily, díky kterým je lze určit s velkou přesností, což následně ulehčuje kriminalistům ztotožnění těchto věcí s konkrétním deliktem, při jejich případném zadržení. Poškození také mohou objasnit způsob spáchání či vytipovat podezřelou osobu. U některých majetkových deliktů (např. krádež) je běžným vyšetřovacím úkonem rekognice věcí, které pocházejí z trestné činnosti a i zde je spolupráce poškozených nezbytná. Jak již bylo uvedeno výše,

---

⁷³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 72

kriminalisté musí věnovat vysokou pozornost případným nesrovnalostem a tzv. negativním okolnostem v podáních obětí. U majetkových deliktů má tato skutečnost jistá specifika. Ve společnosti převládá mínění, že jen malé procento majetkové trestné činnosti je odhaleno, což má jistě částečně reálný základ. A tak má část obětí tendenci ke zveličování škody jim způsobené, s vnitřním postojem, že když už byly vystaveny vitkizaci a policie jim stejně nepomůže, tak ať z toho alespoň něco mají (náhrada škody pojišťovnou).

Příklad:

Dále uvedenou kauzu projednával Městský soud v Praze pod spisovou značkou 4T 19/2001 a ilustruje podstatný význam poškozeného pro vyšetřování u některých majetkových trestných činů.

Poškozená H.S. na základě písemně sepsané dohody z jara roku 1995 zapůjčila k výstavě v galerii obžalovaného G.P. obraz autora Jindřicha Štýrského „Dáma s vějířem“, 1923. Ačkoli bylo v dohodě stanoveno, že zapůjčení má trvat po dobu dvou měsíců, obžalovaný pod různými záminkami vrácení obrazu oddaloval, vystavoval jej bez souhlasu majitelky na prodejních výstavách na různých místech a nakonec dílo prodal do sbírky V.Ž. za částku přesahující jeden milion korun. Tedy, přisvojil si cizí věc, která mu byla svěřena a způsobil takovým činem značnou škodu, čímž spáchal trestný čin zpronevěry podle § 248 odst. 1, 3 písm. c) trestního zákona.

Poškozená obžalovaného osobně znala v rámci svých pracovních aktivit spojených s uměleckými předměty a obecně s celým prostředím byla dobře obeznámena. Znala i další osoby podílející se na obchodu s obrazy, navštěvovala různé výstavy, vernisáže a veletrhy. Kriminalistům řešícím tento případ byla díky tomu velmi nápomocna, neboť měla poměrně dobrý přehled o pohybu obrazu, jenž byl předmětem celé kauzy, označila svědky, kteří byli schopni k věci relevantně vypovídat a taktéž její obecné poznatky získané zkušenostmi v daném oboru, byly pro vyšetřovatele cenné. Její verze celé kauzy byla nakonec po provedení vyšetřování kompletně potvrzena a soud uznal obžalovaného vinným. V případě, že by kriminalisté z nějakého důvodu nemohli s poškozenou spolupracovat, byla by jejich práce podstatně složitější, a to i s ohledem na skutečnost, že někteří svědci vypovídali zjevně účelově ve prospěch obžalovaného.

10.2. Podíl oběti na vyšetřování u násilných deliktů

Pokud bylo uvedeno, že role oběti při vyšetřování majetkových deliktů může být poměrně omezená, rozhodně to pak neplatí pro oběti násilné trestné činnosti. Protože zde je terčem útoku právě sama oběť, její zdraví či dokonce život, je její podíl na vyšetřování zcela zásadní. Oběť je považována za klíč k trestnému činu a jeho pachateli. Tento předpoklad by však v sobě neměl skrývat pouhé rutinní vyšetřovací postupy (výslech, expertizy a jiné kriminalisticko-technické procedury), ale celkové poznání oběti jako individuality, její psychologickou charakteristiku a vztahové zázemí. Za splnění takovýchto podmínek může být podíl oběti na postupu trestního řízení maximalizován, a to ku prospěchu všech zúčastněných, samozřejmě vyjma pachatele. Běžné je využití spolupráce s obětí v podstatě po celou dobu trestního řízení, od prvotního podnětu až do soudního projednání. Přínos oběti bývá vyšší u vztahových deliktů, než u deliktů nevztahových, neboť pachatele osobně zná a je schopna poskytnout o něm více informací. O důležitosti svědecké výpovědi oběti již bylo pojednáno výše. Také při ohledání místa činu a zjišťování skutkového děje je poškozený zásadním zdrojem informací, jenž je třeba pečlivě dokumentovat a využívat, stejně tak jako i další úkony jichž se oběť účastní.

Oběť, která přežila násilí pachatele, vstupuje do trestního řízení jako poškozený a současně jako svědek. Zatímco pro kriminalisty a vyšetřovatele jde o běžnou práci, pro poškozené se jedná o zcela výjimečnou a vysoce osobní situaci. Trestní řízení je pro mnohé oběti spojeno s neprůhledností, značnou emocionální zátěží a často také zklamáním očekáváními.⁷⁴

Příklad:

Další kauza uveřejněná v Kriminalistickém sborníku⁷⁵ ukazuje důležitost oběti při vyšetřování, avšak též poukazuje na možná úskalí při chybném postupu Policie ČR při vyšetřovacích úkonech, kde je oběť využívána. Zde konkrétně se jednalo o nesprávně provedenou rekognici, která měla posloužit jako hlavní důkaz, avšak nakonec nebyla soudem akceptována a pro nedostatek dalších důkazů vyvázl pachatel bez potrestání.

---

⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004, s. 153

⁷⁵ PÍSAŘÍK J., Zpochybněná rekognice, In: Kriminalistický sborník 2, roč. 1999, s. 26

Dne 9.5. 1995 oznámil Jan Č., že se stal obětí loupežného přepadení, ke kterému došlo nedaleko jeho bydliště, když byl neznámým mužem požádán o pomoc jinému muži, který klečel na nedalekém trávníku a držel se za hlavu. Poškozený žádosti vyhověl a když se ke klečící osobě sehnul, dostal zezadu ránu do hlavy, až upadl na zem, a kdosi do něj začal kopat. Přitom mu někdo z kapsy peněženku s hotovostí 3000,- Kč a osobními doklady. Nakonec viděl, že od něho prchají čtyři muži. Na základě trestního oznámení Jana Č. bylo po předvedení a provedení rekognice sděleno obvinění pro trestný čin loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona Jaroslavu F.

Obviněný své jednání popíral a jeho alibi, že se v rozhodnou dobu nacházel v místě svého bydliště, mu potvrzovali i jeho příbuzní, kteří vystupovali v roli svědků. Další pachatelé nebyli zajištěni a klíčovým důkazem měla tedy být výpověď oběti a provedená rekognice. Jan Č. s policisty spolupracoval, ukázal jim místo činu, kde došlo k fyzickému napadení, a přibližně popsal osobu pachatele, který ho jako jediný kontaktoval a jehož byl přesvědčen, že pozná. Tentýž den, kdy podal poškozený oznámení, byla provedena rekognice, při které poškozený jednoznačně poznal a určil osobu Jaroslava F., který byl na základě typování pachatele předveden a případ se zdál jasným. Problém nastal při soudním projednávání, kdy soud měl k rekognici značné výhrady a to v tom smyslu, že údajný pachatel měl jako jediný z pětice poznávaných světlejší vlasy, čímž mohl být Jan Č. při určování ovlivněný. Poškozený si také nepamatoval přesně oděv pachatele a tak soud uzavřel, že výsledek rekognice není jednoznačný a pro nedostatek dalších důkazů dovodil závěr, že nebylo prokázáno, že skutek spáchal Jaroslav F..

10.3. Podíl oběti na vyšetřování u sexuálních deliktů

Tak jako tomu je u násilných deliktů, tak i u skupiny sexuálně motivovaných trestných činů lze využít spolupráce oběti v celé šíři a její podíl na vyšetřování je tedy značný. Může se jednat o výslech, prověrku na místě, rekognici, celou řadu expertiz či posudků. Opět je zde na místě jistá obezřetnost ze strany kriminalistů, protože ne všechna svědectví obětí musí být objektivní, což je konkrétně u skupiny sexuálních deliktů dáno například pocity studu nebo snahou zatajit své případné nevhodné chování. U sexuálních deliktů, zřejmě více než u jiných, může postoj oběti k vyšetřování ovlivnit její případný podíl na vzniku predeliktivní situace a její

chování v průběhu trestného činu. Jak již bylo uvedeno na několika místech této práce, je třeba k obětem této skupiny činů přistupovat obzvláště šetrně, zvláště tehdy, jedná-li se o snadněji zranitelné skupiny poškozených (děti, senioři), neboť předmětem vyšetřování jsou nejintimnější záležitosti a psychické vypětí zde bývá značně vysoké.

11. Problematika nepřeživší oběti

Situace, kdy oběť útok pachatele nepřežije, neboli utrpí újmu na životě, není v kriminalistické praxi naneštěstí ničím výjimečným. Obecná viktimologie se zpravidla zabývá především oběťmi přeživšími, neboť je zde kladen velký důraz na pomoc obětem a na citlivé zacházení s nimi. Ovšem pro disciplínu kriminalistické viktimologie je i mrtvá oběť velmi podstatná, protože i po smrti je bohatým nositelem stop a informací, které lze při vyšetřování trestných činů využít. Z podstaty věci samozřejmě odpadá část možností, jak může být oběť z pohledu kriminalisticky přínosná (například oznámení trestného činu nebo podíl oběti na vyšetřování), nicméně i nadále zůstává mnoho viktimologických aspektů, jež lze při objasňování deliktu aplikovat. Jako příklad lze uvést vztahové zázemí oběti, její životní situace, společnost a prostředí, ve kterém se oběť pohybovala, nebo také aspekt aktivního podílu na vytváření stop a podíl oběti na vytvoření predeliktní situace. S mrtvou obětí se lze setkat u celé řady trestných činů, typicky u vražd, ať už motivovaných sexuálně, loupežně či jinak. Základním kriminalistickým momentem je nález mrtvé oběti. Ten může být učiněn s různým časovým odstupem od dokonání činu. Čím delší je časový odstup, tím je práce kriminalistů složitější, a to i z technického hlediska. Nezřídka, bývají nalezeny již jen kosterní pozůstatky oběti a v takových, nebo obdobných případech je mnohdy komplikované samotné zjištění, zda se vůbec jedná o oběť trestného činu. Po nález mrtvoly přichází na řadu její pečlivé ohledání, včetně místa kde se nachází a blízkého okolí. Pokud je to možné, je nezbytné zajistit všechny dostupné stopy a nález zdokumentovat. Místo nálezu nemusí být vždy místem, kde k trestnému činu došlo a mrtvola nemusí být nutně obětí trestného činu. V úvahu je třeba brát poměrně časté přemístování těla oběti a také případy, kdy se jedná o sebevraždu. Je tedy třeba vždy postupovat obezřetně a to nejenom v průběhu prvotních úkonů. Informační základ, získaný na místě činu, společně s ohledáním mrtvoly, výsledky kriminalistických zkoumání a dalšími znalostmi o oběti samotné poskytuje opěrný bod pro stanovení vyšetřovacích verzí a následnému typování či profilování pachatele. Například

jedním z důležitých faktorů, vypovídajícím o pachateli a trestném činu, je způsob naložení s mrtvým tělem. Vyskytuje se totiž celá řada variant, jak pachatel po činu s tělem oběti naloží, a toto jednání vypovídá o mnohém, tak jako i další zdánlivě nepodstatné skutečnosti, které jsou schopni kriminalisté odhalit díky oběti trestného činu, i když je po smrti.

Příklad:

Kauza, s fatálním následkem smrti oběti, publikovaná v Kriminalistickém sborníku⁷⁶ ilustruje postup kriminalistů a využití kriminalistických metod při nálezu mrtvé oběti.

Dne 18.5. 2006 oznámil Vlastimil S. telefonicky na Obvodní oddělení Policie ČR, že se nemůže dostat do bytu své matky Marty S.. Ta byla po otevření dveří zámečnickem nalezena mrtvá na podlaze svého bytu se zjevnými stopami po násilném útoku. Po provedených vyšetřovacích úkonech, kriminalistických expertizách a úspěšném typování pachatele, byla z trestného činu vraždy podle §219 odst. 1, odst. 2, písm. b)(zvláště surovým způsobem) usvědčena a uznána vinnou pravnučka oběti Zita R., jenž byla odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 12 let.

Kriminalisté na místě zajistili 6 pachových stop, 19 biologických a 7 věcných stop, také pořídili videozáznam a 120 fotografií. Oběť utrpěla kromě několika ran tupým předmětem mnoho řezných ran, přičemž zásadní bylo podříznutí hrdla, které způsobilo vykrvácení oběti. Po vyhodnocení informací z pitvy nebylo pochyb, že se Marta S. stala obětí vraždy. Na jejím těle byly patrné jasné známky sebeobrany - řezná poranění na ruce, která vnikají při snaze zachytit útočnickovu zbraň. Pro typování pachatele měli kriminalisté informace získané ze šetření na místě činu, ohledání mrtvolky a pitvy: do bytu nebylo vniknuto násilím, rány byly vedeny s poměrně nízkou intenzitou, v bytě nebyl způsoben nepořádek a pachatel musel mít alespoň základní informace o místě činu a režimu dne oběti. Po získání podrobnějších údajů o oběti stanovili kriminalisté nejpravděpodobnější vyšetřovací verzi, která předpokládala, že pachatelem je někdo z blízkého okruhu příbuzných, kteří Martu S. navštěvovali, a z důvodů osobních rozporů nebo majetkového prospěchu ženu usmrtil. Tato verze se nakonec ukázala jako pravdivá, když se k činu doznala pravnučka oběti, která v prudkém afektu zlosti oběť usmrtila a poté z bytu odnesla řadu cenností. Její doznání

---

⁷⁶ MATOUŠEK V., BLAHÁK L., Modus operandi v podání mladé ženy, In: Kriminalistický sborník 5, roč. 2007, s. 6-13

potvrzovaly i výsledky daktyloskopie, pachové identifikace a genetické expertizy. Pachatelka si již dříve o prababičky půjčovala peníze, pohybovala se v závadovém okruhu osob a od 12 let trpěla závažnými poruchami chování. Kvalitní provedení prvotních úkonů, správné vyhodnocení stop a informací vedlo k poměrně snadnému objasnění tohoto případu vraždy.

Závěr

Problematika obětí trestných činů z pohledu kriminalistiky tak, jak lze pozorovat mimo jiné i na předložené práci je nepochybně problematikou, kterou je třeba se zabývat. Získané poznatky o obětech lze velmi často využít pro aplikační praxi policejních orgánů i dalších orgánů činných v trestním řízení, což může výrazně přispět nejen k lepšímu přístupu k obětem, ale především z kriminalistického pohledu nejpodstatnější záležitosti, tedy odhalení a dopadení pachatele. Informace předkládané v obecné části práce by měly být známé všem osobám, které s oběťmi v rámci i mimo rámec trestního řízení přijdou do styku. Poznatky předestřené v části zvláštní by pak měly být vlastní především policistům a vyšetřovatelům, kteří v praxi řeší konkrétní případy. Právě v informovanosti policistů, kteří jsou zpravidla prvními osobami v kontaktu s oběťmi a taktéž bývají prvními na místech činu, lze spatřovat největší deficit ve stávající praxi. Některé chybné kroky policistů v prvotních fázích trestního řízení jsou později jen těžko napravitelné a to jak s ohledem na správný přístup k oběti, tak s ohledem na úspěšnost samotného vyšetřování. Bylo by tedy na místě věnovat vzdělávání policistů i v oboru viktimologie a kriminalistické viktimologie zvýšenou pozornost. Tato práce přirozeně nemá takové edukativní ambice, ale vhodné prameny, případně odborníky v oboru by bylo jistě možno nalézt.

Z obecné části práce, lze jen těžko vyvozovat nějaké konkrétní závěry, avšak je patrné, že obor viktimologie může být poměrně široký a může obsahovat širokou paletu témat, které jsou s oběťmi trestných činů spojeny. Práce s poznáváním těchto aspektů však rozhodně není prací marnou. Díky výzkumům a zobecněným zkušenostem odborníků pracujících s oběťmi lze následně v praxi postupovat mnohem efektivněji. Vzhledem ke skutečnosti, že dle průzkumů má až 60% dospělé populace osobní zkušenost s viktimizací, je v zájmu celé společnosti, aby poznání oboru bylo na vysoké úrovni a to nejen na straně policistů, ale i dalších osob, například pracovníků médií.

Zvláštní část shrnuje zásadní kriminalisticky relevantní oblasti viktimologie, ze kterých jasně vyplývá důležitost oběti trestného činu pro jeho úspěšné vyšetření. Oběť hraje podstatnou roli v celém průběhu trestního řízení. Jak to ukazují jednotlivé kapitoly zvláštní části, její poznání a spolupráce s ní je možná v rozličných kontextech kriminalistické činnosti. Také z konkrétních příkladů, v práci uvedených, lze zmíněnou důležitost dovodit. I kdyby se

kriminalisté nesnažili přistupovat k obětem co nejšetrněji s ohledem k nim samotným, měli by viktimologických poznatků využívat z důvodu úspěšnosti v jejich vlastní práci. Lze tak konstatovat, že kvalitní aplikace oboru kriminalistické viktimologie v praxi přináší, řečeno ekonomickým výrazem, dvojí zisk. Je totiž pravidlem, že při vhodném přístupu k oběti lze zároveň od ní získat maximum důležitých informací a vzbudit v ní zájem na kladném výsledku trestního řízení, což není u všech obětí samozřejmostí. Čím více se budou kriminalisté problematice obětí věnovat, tím více získají zkušeností. Ty pak lze dále zobecňovat a zpětně tak zdokonalovat teoretická východiska učení o obětech.

Závěrem nezbývá než vyjádřit přání, aby obětí trestných činů bylo co nejméně a pokud se již někdo obětí stane, aby jeho situace nebyla ještě více zhoršována nevhodným postupem orgánů činných v trestním řízení. Obor kriminalistické viktimologie tomu může napomoci stejně tak, jako je schopen výrazně přispět k dopadení a potrestání pachatelů trestné činnosti.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Výzkumy v oblasti opakované viktimizace (Henderson 2002).
2. Příručka věnovaná péči o oběti trestných činů.
3. Příklad nevhodné medializace. Deník Šíp, titulek z 21.4. 2008

Björn Lagerbäck

OBĚTI ZLOČINU a jejich reakce

- Doporučení a náměty k zamýšlení pro oběti zločinu
- jejich rodiny, spolupracovníky a přátele
- odborníky a instituce poskytující psychologickou pomoc
- lidi odpovědné za rozhodování

Skandinávská skupina

2. Jedna z příruček věnovaných péči o oběti trestných činů.

POČASÍ HODINU PO HODINĚ: Oblačno až polojasno, postupně zataženo

Pondělí 21. dubna 2008 8 Kč **ČECHY**

JIŽ BRZY
NOVÉ

ASKO

NÁBYTEK
STĚBOHOLY

STĚHUJEME SE!

**VYMÁHÁNÍ
A ODKUP
POHLEDÁVEK**

Návrh řešení do 10 dnů
Bez záloh předem
80 % pohledávek vyřadíme
do 20 dnů
Spolopráce s exekutorem

**RYCHLOST
A DŮRAZNOST**

TEL: 602 608 241
602 498 878, 222 519 400
Služba ve P+2 ústředních
www.vymahani@tuba.cz

+ příloha Muži plus

Exkluzivně Zpověď vraha: Prosila o život o život

**Robert Neff
Novák bude
za osm let
na svobodě!**

Praha – Robert Neff Novák (38) nepřestává poovokovat. Koncem minulého týdne poslal z arch veřejnou zprávu, kde bože lituje toho, že zabil svou ženu a dceru spirovatele sci-fi Ondřeje Neffa křenu (28). Počítal v tom ale vidí jen jeho snahu zapůsobit na soud. ŠIP navíc zjistil, že Novák se mohl dostat na svobodu už zhruba po osmi letech.

» strana 2 a 3

Máte námět na reportáž? Zašlete nám SMS

Posílejte SMS na číslo 900 11 64 ve tvaru: ŠIP mezera NÁMĚT mezera TEXT (Technicky zajišťuje ATIS, cena SMS je 4Kč včetně DPH)

4. Příklad nevhodné medializace s možným negativním dopadem na blízké okolí oběti trestného činu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- CÍSAŘOVÁ, D. a kol..Trestní právo procesní. Praha: Linde 2004, 3.vydání
- ČÍRTKOVÁ, L., Forenzní psychologie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004
- ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. a kol. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů.Příručka pro pomáhající profese. Praha : Grada Publishing. 2007
- HENTIG, VON H., The Criminal and his Victim. New Haven, Bonn: Yale University Press, 1948
- KAISER,G., JEHLÉ, J., M.:Kriminologische Opferforschung. Heidelberg: Kriminalistik Verlag 1994
- KOVÁŘ, P., a kol., Sexuální agrese, MAXDORF, 2008
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005
- MUSIL, J., Oběti loupeží. In: Příspěvky ke kriminalistice. Praha : Univerzita Karlova, 1990
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2004
- NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R. a kolektiv, Trestní právo hmotné, 5., jubilejní, zcela přepracované vydání, Praha: ASPI, a. s., 2007
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. Praha : ASPI Publishing, 2004
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. Kriminologie. 3.vydání Praha: ASPI–Wolters Kluwer, 2008
- ŘEHOŘ, J., Základy kriminologie. České Budějovice 2007
- WERTHAM, F., The show of violence. New York: Vintage, 1949

Články:

- ALBRECHT, H., J., KILCHING, M., Victims of Terrorism Policies: Should Victims of Terrorism be treated differently? In: European Journal on criminal Policy and Research 2007 vol. 13
- BEN-ARIEH, A., VINDMAN, V., Secondary Victimization of Children in Izrael and the Child's Perspective. In: International Review of Victimology. Vol. 14, 2007
- BOHUTÍNSKÝ, Jan, Určení otcovství, In: Kriminalistický sborník, č. 2, 2002
- ČÍRTKOVÁ, L. Evropské fórum – Windsdor.. In: Zpravodaj BKB roč. 9, č.2, 2000

ČÍRTKOVÁ, L. Procedurální neférovost (sekundární viktimizace obětí sexuálního násilí). In: Zpravodaj BKB roč. 11, č.3, 2002

ČURDA, J., STRAUS, J., Kauza Kalivoda – lesní vrah. In: Kriminalistický sborník, č.4, 2007

GARKAVE, S., Revisiting the Scope of Victimology – How Broad Discipline Should it be? In: International Review of Victimology, Vol. 11, 2004

HÁDEK, M., Devět dnů, deset skutků, šest trestných činů. In: Kriminalistický sborník, č.4, 1999

MALÝ, K., Orlík. In: Kriminalistický sborník, č.4, 1998

MAREŠ J., ŠLESINGER F., Pokus vraždy elektrickým proudem, In: Kriminalistický sborník č. 4, 2005

MATOUŠEK V., BLAHÁK L., Modus operandi v podání mladé ženy, In: Kriminalistický sborník 5, roč. 2007

MATOUŠEK, V., „Psychoterapeut“ In: Kriminalistický sborník, č.2, 1999

MUSIL, J., Metodologické problémy výzkumu obětí trestných činů. In: KULÍŠKOVÁ, K., (ed.). K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Bílý kruh bezpečí, 1999

NEWBURN, T., ROCK, P., Urban Homelessness, Crime and Victmisation in England. In: International Review of Victimology. Vol.13, 2006

NĚMEC, L., Popálená a ubitá. In: Kriminalistický sborník, č. 4, 2008

PEMBERTON, A.: Opakovaná viktimizace: železné zákony v praxi. Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí, 2003, č. 4

PFEFFER, J., Dokonale zneužitá důvěra. In: Kriminalistický sborník, č.3, 1999

PÍSAŘÍK J., Zpochybněná rekonice, In: Kriminalistický sborník 2, roč. 1999

PROTIVÍNSKÝ, M., Duo zamilovaných vrahů. In: Kriminalistický sborník, č.1, 1999

PŠENIČKOVÁ, H., Nebezpečný „rekordman“. In: Kriminalistický sborník, č.2, 1999

SCHMEIDER, K., Vytváří určité prostředí města, městské čtvrti či ulice predispozice ke kriminálnímu jednání? In: Kriminalistika, č.1, 2001

VALERIÁN, L., Apollo. In: Kriminalistický sborník, č.1, 2001

VÁLKOVÁ, J., Jak je u nás bezpečně? In: KULÍŠKOVÁ, K., (ed.). K problematice obětí trestných činů a k výsledkům výzkumu obětí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Bílý kruh bezpečí, 1999

Internet:

www.worldsocietyofvictimology.org

www.bkb.cz

Právní předpisy:

RÁMCOVÉ ROZHODNUTÍ RADY EVROPSKÉ UNIE ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení. (2001/220/SVV)

Zákon č. 137/2001 Sb.

Zákon č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 141/1961 Sb.

Zákon č. 209/1997 Sb.

Zákon č. 218/2003 Sb.

Zákon č. 283/1991 Sb

Název diplomové práce v anglickém jazyce / The title of diploma paper:

Criminalistic study of crime victims – Criminalistic victimology

Klíčová slova / Key words:

oběť / victim, viktimologie / victimology, kriminalistika / criminalistics, trestný čin / crime

Summary

Presented diploma paper is concerned with victims of criminal offences. The accent is mainly put on the criminalistic point of view, especially in the second, special part of the paper. Criminalistic point of view means to look at the crime victims as an important source of information which is leading to the capturing the offender and his reasonable punishment. Criminalistic victimology is relatively young discipline and its basics can be found in general victimology together with criminal science. It's development is not finished yet. Formerly the victims were definitely not in the criminalists center of focus, it was the offender who grabbed the main part of attention. But since 50's of last century, with the development of victimology, the situation of crime victims is slowly getting better and their importance is more and more appreciated.

Regarding to its roots in general victimology, the first part of the diploma paper is dealing with fundamental victimologic notions such as victimity or victimization, which are important to understand the whole area of victimology. In this first, common part, sensitive behaviour and help to the victims are accented as well. Victimologic surveys and legal situation of victims in Czech Republic are also mentioned. The second part of the paper contains several criminalistically substantial segments of victimology. It is previous relationship between victim and offender, passive or active role of a victim in formation of traces, role of a victim in delicts announcements and finally role of a victim in investigation of the crime. These chapters shows how important and helpful could victims be in the criminal procedure. Each chapter is further divided into the specific areas of criminal law in

accordance to groups of delicts. Pointed out are crimes against property, violent crimes and sexual crimes with its specifics. The theoretical text is followed by a number of practice examples. Concrete cases illustrate how the knowledge of criminalistic victimology is, or could be used in the praxis. Most of presented cases were published in the criminalistic professional journal *Kriminalistický sborník*. The rest of cases were decided by the Prague City Court.

The presented diploma paper is making an attempt to give an integral survey on field of criminalistic victimology. Proper usage of this discipline is bringing a double profit. In one hand it's an improvement in difficult life situation of the crime victims and in other hand it's a remarkable support in criminalists work. Considering that people will still be victimized, discipline of criminal victimology has a big importance and space for further progress.